

A Japán Birodalom világháborús külpolitikája

Jelige:

Tae240

Pályamunka lezárásának dátuma:

2022.09.30

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
1. Az első világháború	4
1.1. Az első világháborút megelőző fontos események	4
1.2. A Japán Birodalom szereplése és külpolitikája az első világháborúban	7
1.2.1. A britekkel való közös fellépés	8
Kína és a 21 követelés	9
1.2.3. Az amerikai-japán kapcsolatok alakulása a háború idején.....	11
1.2.4. Az orosz-japán kapcsolatok és a szibériai expedíció.....	12
1.2.5. A világháború hatása a japán gazdaságra	16
1.3. A háború vége és a Párizsi békekonferencia.....	18
2. A japán agresszió	20
2.1. Az 1920-as évek	21
2.2. A '30-as évek agressziója.....	23
3. A Japán Birodalom és a második világháború	25
3.1. A háború kezdete.....	25
3.2. A japán offenzívák	26
3.2.1. Pearl Harbor: a meglepetés támadás	26
3.2.2. A Fülöp-szigetek	27
3.2.3. A Maláj-félsziget és Szingapúr	27
3.3. Fordulópont: Midway	28
3.4. A háború vége.....	30
3.4.1. A Japán Birodalom utolsó napjai.....	30
Összegzés	33
Irodalomjegyzék	34

Bevezetés

Japán már középiskolás korom óta az érdeklődésem középpontját képezte, de kezdetben ez inkább a kulturális oldalára volt jellemző. Egyetemi éveim alatt azonban ez a kör tovább bővült, melyet a választott témám is mutat. Mint nemzetközi tanulmányokat hallgató egyetemista és Japán érdeklődő érdekesnek találtam, ha a távol-keleti szigetország képezné dolgozatom témáját, mivel sok szemponttól fontos, illetve izgalmas országról lenne szó. 2020 decemberében egyetemem kari Tudományos Diákköri Konferenciáján már Japán alkotta a témámat. Akkor még a Japán Birodalom gazdasági fejlődését vizsgáltam 1913-ig, a Meidzsi-kör végéig. Így jelen dolgozatom témája azért a Japán Birodalom világháborús külpolitikája, mivel egyrészt kronológiai sorrendben a világháborúk évei következtek, másrészt pedig egy nagyon érdekesítő periódus Japán perspektívájából szemlélve.

A fenti állításomat alátámasztva azért vagyok ezen a véleményem –miszerint érdekes periódus japán szemszögéből- mert a Japán Birodalom nem ugyanazon oldalakon vívta meg a világháborúkat: míg az első világháborúban az antant hatalmakat erősítette, addig a második világháborúban már a tengelyhatalmak egyik fontos láncszemét alkotta. Emellett a világháborúk a szigetország számára különböző végkimenetelűek voltak és más-más hatásokat gyakorolt az országra. Hogy tovább listázzam érveimet, az ország eltérő motivációkkal lépett be a háborúba.

Azonban mielőtt neki kezdtem volna eme dolgozat megírásának, olyan kérdéseket tettem fel magamnak, mint például a Japán Birodalom milyen bilaterális kapcsolatokat ápolt az akkori nagyhatalmakkal? Milyen színben szerepelt a nemzetközi porondon? Miért fordult az egykori szövetségesei ellen a második világháborúban? Milyen gazdaság jellemezte a távol-keleti szigetországot?

Dolgozatomban ezekre a válaszokra próbáltam válaszokat nyújtani és kifejtetni őket. Kutatásom során különböző angol és magyar nyelvű forrásokat használtam, melyek sokat segítettek jobban megismerni az adott periódust és a benne történt eseményeket. Remélem az olvasó is izgalmasnak fogja találni az általam bemutatott korszakot.

1. Az első világháború

1.1. Az első világháborút megelőző fontos események

Japánban az 1870-es évektől modernizációs folyamatok zajlottak le, melyeknek köszönhetően dinamikus fejlődés és a lakosság megduplázódása volt megfigyelhető. Ugyanígy a '70-es években a birodalom megkezdte észak és dél, a közelében lévő kisebb szigetek felé irányuló terjeszkedést, ezáltal megszerezve a Kuril-szigeteket, a Rjúkjú- és a Bonin-szigetet. Nemsokára Kínára szegezte tekintetét, akivel 1894-1895-ben háborút vívott, melynek sikereként megszerezte Famosát és a Pescadores-szigeteket, továbbá a Korea feletti ellenőrzés jogát. Santung tartományból az angolok fellépése miatt vissza kellett húzódnak, valamint Korea orosz érdekszférába került. Ezek eredményeként Oroszországba és Nagy-Britanniába, mint versenytársakba ütközött a kelet-ázsiai térségben.¹

A századforduló Kelet-Ázsiában Kína decentralizálását és az európai nagyhatalmak kiszorulását jelentette Japán és az Egyesült Államok javára.² A birodalom számára fontosabb volt Korea és Mandzsúria, melyek orosz érdekszférában voltak, mint a közép-kínai behatolás, így 1902. január 30-án megszületett az angol-japán szövetségi szerződés. Nagy-Britannia szempontjából tekintve a csendes-óceáni gyarmati területeinek³ védelme vált problémássá a szigetország felemelkedése miatt, ily módon ezen területeinek megvédése okán lépett szövetségre Japánnal.⁴ A szövetség létrejöttének hátterében továbbá ott állt Oroszország, aki Mandzsúria 1900-as megszállásával és a Koreához kapcsolódó ambícióival veszélyeztették a japán érdekeket a kontinensen, csakúgy mint a brit érdekeket.⁵ A szövetségnek köszönhetően Japán gyors ütemben építhette hadiflottáját és bátrabban hangoztathatta érdekeltségeit.

Az angol-japán szövetség létrejötte után nem sokkal Japán háborúba keveredett. 1895 - az első kínai-japán háború óta a japánokat aggasztotta az orosz befolyás a térségben. Japán azonban törekedett arra, hogy megegyezésre jussanak az Orosz Birodalommal, amelyben felajánlotta Mandzsúria ellenőrzésének átadását. Ezen javaslat értelmében Japán megtartotta volna befolyását Koreában. Oroszország ellenben visszautasította az ajánlatot és követelte, hogy Korea 39. szélességi körétől északra semleges zónává váljon. A tárgyalások megszakadásával a szigetország a háború mellett döntött. Így jutottak el az 1904-1905-ös orosz-

¹ Sipos Péter (1994) *Háborúból háborúba, békétől békéig 1914-1947*. pp. 22-23.

² Tosh Minohara (2014) *Japan and the Wider World in the Decade of the Great War: Introduction*. pp. 2.

³ Kanada, Új-Zéland és Ausztrália.

⁴ John D. Meehan (2014) *From Alliance to Conference. The British Empire, Japan and Pacific Multilateralism, 1911-1921*. pp. 45-63.

⁵ Richard Cavendish (2002) *Anglo-Japanese Treaty of Alliance*.

japán háborúhoz, amikor 1904. február 8-án a japánok támadást hajtottak végre Port Arthurban, az orosz flotta ellen. A támadás előtt a Japán Birodalom nem küldött hadüzenetet Moszkvának, ezzel is azt célozva, hogy egy meglepetés támadással elérjék a mihamarabbi győzelmet.⁶ Ezután Mukdennél⁷ legyőzte az orosz sereget és megsemmisítette a Balti-tengerről érkező orosz flottát Csuzimánál. A háború folytatása további anyagi veszteségekhez vezetett volna, emiatt Japán megkérte az Egyesült Államok elnökét, Theodore Roosevel-t, hogy közvetítsen a két fél között a béke kialakításának céljából. Az orosz fél is pártfogolta, így jött létre a portsmouth-i szerződés, amelyet az érintettek egy hónapos tárgyalás után, 1905. szeptember 5-én írtak alá.⁸ A háború győzteseként a Japán Birodalom került ki, így módon Oroszország elismerte a japán érdekszférákat. Ez azt jelentette, hogy Korea, Mandzsúria, Port Arthur és Szahalin déli része japán kézbe került. Az Orosz Birodalom nem volt tartósan expanzióképes, amely lehetővé tette Japán számára, hogy zavartalanul építse gyarmatbirodalmát Mandzsúriában és Koreában.⁹ Ezen háborúnak köszönhetően a Japán Birodalom, mint a Távols-Kelet nagyhatalma jelent meg a nemzetközi porondon, mint egyedüli „nem-fehér” hatalom.

Amíg az orosz-japán háború zajlott, a szövetség megújításának és felülvizsgálatának kérdése foglalkoztatta a tokiói és londoni kormányt, annak ellenére, hogy az 1902-es megállapodásból még két év hátra volt. A végeredmény az lett, hogy létrehoztak egy második szövetségi szerződést 1905 nyarán. Japán perspektívájából szemlélve ez a második szövetség szükséges volt, amely elismerte Japán új pozícióját, hangsúlyozta a jelenlegi koreai helyzetet és ezáltal az volt a cél, hogy elriasszák az Orosz Birodalmat mindenféle bosszúháború gondolatától.¹⁰ Majd 1907 egy sor egyezmény megkötését hozta magával: júniusban a francia-japán, júliusban az orosz-japán, augusztusban pedig az angol-orosz szövetség született meg. Ez egy részből annak volt betudható, hogy az akkori két nagyhatalom, Franciaország és Nagy-Britannia az Orosz Birodalmat szerette volna „visszahozza” az európai színtérre Ázsiából.¹¹

Ezek közül érdekesnek találhatjuk az orosz-japán szövetség létrejöttét, először is amiatt, hogy két évvel azelőtt még hadban álltak egymással. A két fél szerződését Motono Icsiró moszkvai japán nagykövet és Alexander Izvolsky orosz külügyminiszter írta alá 1907. július 30-án. Eme szerződést két részre osztották: az első fele a nyitott részét képezte, melyben a felek

⁶ History.com editors (2018) *Russo-Japanese War*

⁷ A település mai neve Senjang, a kínai Liaoning tartomány központja.

⁸ TR Center: *The Treaty of Portsmouth*

⁹ Sipos Péter (1994) *Háborúból háborúba, békétől békéig 1914-1947*. pp. 22-23.

¹⁰ John D. Meehan (2014) *From Alliance to Conference. The British Empire, Japan and Pacific Multilateralism, 1911-1921*. pp. 35.

¹¹ E. W. Edwards (1954) *The Far Eastern Agreements of 1907*. pp. 340.

tiszteletben tartották Kína függetlenségét. A második fele a titkos részét adta az egyezménynek, ahol meghatározták a japán érdekeket Dél-Mandzsúriában, illetve az orosz érdekeltségeket Észak-Mandzsúriában.¹² Ezen egyezményssorozat eredményeként Kelet-Ázsiában Nagy-Britannia, Franciaország, Oroszország és Japán többé-kevésbé egy oldalon álltak, illetve megalakult majd a háborúban is résztvevő Antant.¹³ 1911. július 13-án egy harmadik szerződést írt alá Nagy-Britannia és Japán. Eme szerződésnek három kiemelendő pontja volt: a béke fenntartása Kelet-Ázsiában és Indiában, garantálni Kína integritását és megvédeni a két aláíró fél érdekeit a térségben.¹⁴

Emellett fontos megemlítenünk az Egyesült Államok és Japán kapcsolatát az első világháború előtt. A két állam kapcsolata az 1910-es években az 1911-ben megkötött hajózási és kereskedelmi szerződés megkötésével indult, mely visszaadta Japán számára vámautonómiáját és az 1894-es egyenlőtlen szerződés több pontját is elvetette. Ez számít annak az évtizednek, amikor a Japán Birodalom egyenlő hatalomként jelent meg a nyugati hatalmak mellett. A diplomáciai kapcsolatok fejlődése azonban már azt is jelentették, hogy az USA, mint versenytársra tekint Japánra¹⁵, amely természetesen az ellentétek felszínre kerüléséhez vezetett. Az ellentétek elsősorban a faji diszkriminációban jelentek meg, főként Kalifornia államban, ahol a legnagyobb számban éltek japán emigránsok. A tetőzés 1913-ban következett be, amikor az amerikai parlament megszavazta az „alien land law” -t, amely szerint a japánok nem voltak jogosultak földterületek birtoklására vagy hosszútávú szerződéseket kötni fölbirtokokra. A szigetország diplomáciai úton fejezte ki felháborodását ezen törvénnyel kapcsolatban, és jegyzéket küldtek az amerikai kormány számára, amely nagymértékben reflektálta Japán frusztrációját. A hadsereg úgy értelmezte a jegyzéket, mintha ezáltal Japán háborút szeretne kezdeményezni az Egyesült Államok ellen. Wilson elnök nemsokára elrendelte, hogy ne mozgósítsák csapataikat, továbbá elővigyázatosságból megnyugtatta a japán kormányt, hogy Amerikának nem voltak ellenséges szándékai a törvény elfogadásával. Japán válaszként kinyilvánította, hogy nem érzékelte ezt az amerikai lépést „casus belli” -ként és Wilson is törekedett már arra, hogy eloszlassa a kedélyeket a két ország körül.¹⁶

¹² Masato Matsui (1972) *The Russo-Japanese Agreement of 1907: Its Causes and the Progress of Negotiations*. pp. 33-48.

¹³ David Steeds (2002) *The Second Anglo-Japanese Alliance and the Russo-Japanese War*. pp. 23-28.

¹⁴ John D. Meehan (2014) *From Alliance to Conference. The British Empire, Japan and Pacific Multilateralism, 1911-1921*. pp. 35.

¹⁵ Csendes-óceáni haditengerészeti verseny.

¹⁶ Tosh Minohara (2014) *The Clash of Pride and Prejudice. The Immigration Issue and US-Japan Relations in the 1910s*.

A Japán Birodalom már az első világháború előtt megteremtette nagyhatalmi státuszát, ezenfelül a Nyugat egyenlő félként ismerte el. Ehhez a sikerhez több esemény is hozzájárult. Az 1894-1895-ös Kína elleni háború következtében megszerezte a Korea feletti ellenőrzést a Csingektől, gyarmatává tette Tajvant és további kikötők megnyitását kényszerítette ki. Az 1904-1905-ös orosz-japán háború után szert tett Oroszország érdekeltségeire a Liaotung-félszigeten és a dél-mandzsúriai vasútban. Végezetül az 1907-ben kötött egyezménye Franciaországgal megadta számára a francia kormány támogatását, az angol támogatás mellé, a megnövelt mandzsúriai szerepéhez és gazdasági dominanciájához.¹⁷ Azonban nem kellett sokat várni: 1914. július 28-án kirobbant az első világháború, felforgatva az európai békét és átalakítva a csendes-óceáni erőegyensúlyt.

1.2. A Japán Birodalom szereplése és külpolitikája az első világháborúban

Az első világháború kirobbanásával egy esély került a Japán Birodalom kezébe. Ennek fejleményeként a szigetország augusztus 15-én ultimátumot küldött Németországnak a kínai területek kiürítésére. Nemsokára, augusztus 23-án Németország megszakította diplomáciai kapcsolatait Japánnal, így ugyanazon a napon a japán kormány bejelentette, hogy hadiállapotban áll a németekkel. Mivel Japán az antant oldalán lépett be a háborúba, az Osztrák-Magyar Monarchia pedig a németekkel volt szövetségben, a két állam is szembekerült egymással. Emiatt augusztus 25-én kölcsönös hadiállapotot hirdettek ki.¹⁸ Japán igazi célja az ultimátum megküldésével az volt, hogy a kínai területekről eltüntessék a német befolyás gyökereit, mivel a Távol-Keleten állandó fenyegetést jelentettek. További indítékuk között szerepelt ezen területek megszerzése is. A kontinentális érdekek motiválták a japán vezetőket, de nem rendelkeztek olyan vágyakkal, hogy kiterjesszék a háborút a csendes-óceáni térségre.¹⁹

¹⁷ Jordán Gyula (1999) *Kína története*. pp. 32.

¹⁸ Wintermantel Péter (2016) *Nippon-Babona. A magyar-japán kapcsolatok története*. pp. 13-14.

¹⁹ J. Charles Schencking (2014) *The Imperial Japanese Navy and the First World War. Unprecedented Opportunities and Harsh Realities*. pp. 83-105.

1. ábra

A Japán Birodalom 1914-ben²⁰

1.2.1. A britekkel való közös fellépés

Japán részvétele a háborúban nagyszerű lehetőséget biztosított: kevesebb, mint két hét alatt a haditengerészet kiterjesztette a Japán Birodalom területét 4000 kilométerre nyugatról keletre, valamint 2000 kilométerre északtól délre.²¹ A terjeszkedés előmeneteléhez tartozott a németek ellen való fellépés a csendes-óceáni térségben a britek oldalán.

Nagy-Britannia a háború kitörésével Európára kellett koncentrálnon, ami miatt a csendes-óceáni hadereje gyengült.²² Ez okozta azt, hogy Kanada csendes-óceáni partvidéke alul védetté vált: egy könnyű cirkálóval, két brit járőrhajóval, egy nemrég az Egyesült Államoktól

²⁰ New Zealand History: *Map of the Empire of Japan in 1914*.

²¹ J. Charles Schencking (2014) *The Imperial Japanese Navy and the First World War. Unprecedented Opportunities and Harsh Realities*. pp. 83-105

²² A 800 fős tengeri csapata 350-re csökkent két év alatt.

vásárolt tengeralattjáróval és a HMSC Rainbow-al védték.²³ A HMSC Rainbow a Kanadai Haditengerészeti Szolgálat első két hajója, amelynek feladatai közé tartozott a tengerészek kiképzése és a haditengerészeti jelenlét fenntartása Kanada csendes-óceáni partvidékén. Fontos volt a brit tengerészet számára, mivel kis mérete és olcsó üzemeltetésének ellenére kiválóan alkalmas volt ezekre a feladatokra.²⁴ Ilyen minimális felszereltségű tengeri haderőnek azonban nem lett volna esélye visszaszorítani a Graf von Spee admirális által vezetett német csendes-óceáni századot. Augusztus 4-én, amikor Nagy-Britannia hadüzenetet küldött Németországnak, már ekkor egy német cirkáló fenyegette a HMSC Rainbow-t.²⁵

A Japán Birodalom megnyugtatta szövetségesét azon lépésével, hogy csatahajót és páncélos cirkálót küldtek a csendes-óceáni hajózási utak védelmére. Augusztus 25-én, két nappal azután, hogy Japán hadat üzent Németországnak, az Izumo²⁶ megérkezett Esquimaltba²⁷ és csatlakozott a brit cirkálóhoz, a HMS Newcastle-hez. A japánok jelenléte Brit-Kolumbiában csillapította a britek félelmét és sikeresen megállították von Spee századát. A következő hónapokban az egyesített brit, ausztrál és japán csapatok sikeresen megvédték Ausztráliát és Új-Zélandot, a németeket pedig rákényszerítették, hogy kelet felé haladjanak, Mexikó és Dél-Amerika irányába.²⁸

Kína és a 21 követelés

Kína semlegesnek nyilvánította magát az első világháború elején, de nem tudott távol maradni az eseményektől. Ebben Japán játszott szerepet, mivel a háború által lehetősége nyílt a kínai befolyás további kiterjesztésére.²⁹

Tokió japán-kínai közös irányítás alá akart vonni számos stratégiai objektumot, így 1915. január 18-án Japán kiadta a „21 követelésként” ismert dokumentumot. A dokumentum öt csoportba tagolt követeléseket tartalmazott. Magába foglalta a németek santungi érdekeltségeinek átadását, Japán mandzsúriai és belső mongóliai jogainak további bővítését, továbbá egyes vállalatok japán-kínai közös irányításának a bevezetését és kényszerítette a kínai kormányt, hogy vállaljon kötelezettséget arra, hogy további kikötőket és szigeteket nem ad

²³ John D. Meehan (2014) *From Alliance to Conference. The British Empire, Japan and Pacific Multilateralism, 1911-1921*

²⁴ Canadian War Museum: *Birth of the Navy (1909-1914). HMSC Rainbow*

²⁵ John D. Meehan (2014) *From Alliance to Conference. The British Empire, Japan and Pacific Multilateralism, 1911-1921.*

²⁶ A páncélozott cirkáló neve.

²⁷ Egy település Vancouver-sziget déli csücskében, Brit-Kolumbiában, Kanadában.

²⁸ John D. Meehan (2014) *From Alliance to Conference. The British Empire, Japan and Pacific Multilateralism, 1911-1921.*

²⁹ Jordán Gyula (1999) *Kína története.* pp. 32-33.

bérbe harmadik országnak. Ezek a követelések nagymértékben korlátozták Kína szuverenitását.³⁰ A dokumentum, melynek tartalma lényegében félgyarmati státuszba taszította Kínát, Jüan Si-kaj³¹ 1915. május 25-én nagyrészt elfogadta, amelyről szerződést is kötöttek.³² A „21 követelés” elfogadása felbujtotta a nacionalizmus tüzét, ráadásul a Japánban tanuló kínai diákok egy része hazatért, a kínai kereskedők pedig megszervezték a japán áruk széleskörű bojkottját.³³ A szerződés aláírásának fejleményeként Nagy-Britannia és Oroszország kényszeredetten, de elfogadta, az Egyesült Államok ugyanakkor tiltakozott az új helyzet kialakulása ellen. A Japán Birodalom további kölcsönök nyújtásával is fokozni kívánta az amúgy is erős intenzitású függést.³⁴

A szigetország attól tartva, hogy Nagy-Britannia és az Egyesült Államok a háború után megpróbálja kiszorítani Kínából, a japán kormány közeledni kezdett az Orosz Birodalomhoz. 1916. július 3-án a két állam titkos megállapodást kötött, amelyben a mandzsúriai és kínai érdekeiket közös védelem alá helyezték egy harmadik állam ellen.³⁵ A következő év februárjában létrejött egy angol-japán egyezmény, amelyben az angol kormány kötelezettséget vállalt a japánok Santungra vonatkozó érdekeinek támogatására az elkövetkező békekonferencián, ugyanakkor Japán támogatta a csendes-óceáni angol igényeket az Egyenlítőtől délre lévő német szigetekre. Később Franciaországgal és Olaszországgal is hasonló titkos szerződéseket hozott létre. Világossá vált ezen szerződések létrejöttével, hogy a fő fenyegetést egyre inkább a Japán Birodalom jelentette Kína számára.³⁶

Kína nemsokára, 1917 márciusában megszakította diplomáciai kapcsolatait Németországgal, majd augusztus 14-én hadat üzent a német- és az osztrák-magyar kormánynak. Kína háborúba lépésére különböző belső és külső viták is szóltak: Japán támogatta hadba lépését, ellenben az Egyesült Államok, a Japán Birodalom túlsúlyától tartva, korábbi álláspontját megváltoztatva ellenezte azt.³⁷ A két fél végül novemberben megkötötte a Lansing-Ishii egyezményt, mely elismerte Japán különleges helyzetét Kínában, továbbá Japán elismerte az USA által képviselt „nyitott kapuk” politikáját³⁸.

³⁰ Jordán Gyula (1999) *Kína története*. pp. 32-33.

³¹ A Kínai Köztársaság első miniszterelnöke 1913 október 10 és 1915. december 11 között.

³² Conrad Totman (2006) *Japán története*. pp. 494.

³³ Jordán Gyula- Tóth Barna (2005) *Kína a modernizáció útján a XIX.-XX. században*. pp. 84-85.

³⁴ Jordán Gyula (1999) *Kína története*. pp. 32-33.

³⁵ Jordán Gyula (1999) *Kína története*. pp. 32-33.

³⁶ Jordán Gyula- Tóth Barna (2005) *Kína a modernizáció útján a XIX.-XX. században*. pp. 84-85.

³⁷ Jordán Gyula (1999) *Kína története*. pp. 32-33.

³⁸ Az USA egyik külpolitikai irányvonala melynek célja, hogy megvédje az összes ország Kínával való kereskedelmét, emellett megerősítse Kína területi integritását.

A fent említett szerződések létrejötte a nagyhatalmakkal hozzájárult ahhoz, hogy a nemzetközi közvélemény egy bizonyos fokig elfogadja az új körülményeket Kínában. Eme külpolitikai lépések előnyt hoztak Japán számára, főleg a kereskedelem terén. Ezenfelül fontos megemlíteni, hogy a japánok segítségével a kínaiak sikeresen felállítottak egy hadsereget, amely a harcokban nem szerepelt, inkább, mint munkaerő jelentek meg, elsősorban Franciaországban.³⁹

1918 szeptemberében a pekingi kormánnyal megszületett egy titkos szerződés, amelyben a japán kormány 20 millió jen kölcsön értékében megszerezte Kína beleegyezését két vasútvonal építésébe Santungban és csapatok állomásozását különböző kulcsfontosságú helyszíneken.⁴⁰

1.2.3. Az amerikai-japán kapcsolatok alakulása a háború idején

Az amerikai-japán kapcsolatok új feszültségeket és konfliktusokat tapasztaltak meg az első világháború ideje alatt. A Kínában lévő gazdasági verseny volt az egyik tényező, ami növelte a feszültséget kettejük között, mivel az Egyesült Államok tartott attól, hogy Japán befolyása tovább növekedhet Kínában. Nemsokára, 1915-ben a japán kormány előterjesztette a „21 követelést”⁴¹ Jüan Si-kaj kormányának. Kína az USA-hoz fordult segítségért, mely után az amerikai tisztviselők egy olyan nyilatkozattal válaszoltak, amely tartalmazta, hogy nem ismernek el olyan megállapodásokat, amelyek veszélyeztetnék a „nyitott kapuk” politikáját. Ez a potenciális konfliktus az Amerikai Egyesült Államok és a Japán Birodalom között Kína felett a feleket konzultációra készítette. Ennek fejleményeként, az 1917-es Ishii-Lansing egyezményben Robert Lansing amerikai külügyminiszter elismerte a japán kontrollt Kínában, míg Ishii Kikudzsiro japán külügyminiszter beleegyezett abba, hogy nem korlátozza az USA kereskedelmi lehetőségeit Kínában. A két hatalom azonfelül megállapodott abban is, hogy nem használják ki az európai konfliktust annak érdekében, hogy további kiváltságokat és jogokat szerezzenek a kelet-ázsiai országban, ezzel fenntartva status quo-ját. Az aláírt szerződés bár nem volt kötelező erejű, Lansing külügyminiszter mégis fontos lépésnek tekintette az ázsiai közös érdekek előmozdítására, annak ellenére, hogy rövid életűnek bizonyult.⁴² A szerződés ugyanakkor azt is egyértelművé tette, hogy a két országot különböző érdekek fűzték Kínához: Amerikát legfőképpen gazdasági érdekek, miközben a Japán Birodalmat nemcsak a gazdaság,

³⁹ Conrad Totman (2006) *Japán története*. pp. 494-496.

⁴⁰ Jordán Gyula- Tóth Barna (2005) *Kína a modernizáció útján a XIX.-XX. században*. pp. 84-85.

⁴¹ Tartalmát lásd a „Kína és a „21 követelés”” fejezetben.

⁴² Office of the Historian: *Japanese-American Relations at the Turn of the Century, 1900-1922*.

hanem egy fajta gyarmathatalom kialakítása is fűtötte⁴³. Végül a két kormány közös nevező révén felmondták az Ishii-Lansing egyezményt, miután 1922-ben aláírták a kilenchatalmi szerződést a washingtoni konferencián.⁴⁴

A Japán Birodalom és az Egyesült Államok 1919-ben a Párizsi békekonferencián és a Népszövetség tárgyalásai során is újra összetűzésbe kerültek. Az egyeztetések alatt az USA nem volt hajlandó elfogadni a japán javaslatokat, illetve a területi követeléseket. Ez vezetett majd ahhoz, hogy az 1920-as években a kapcsolatuk újra mélypontra került és ellentétük tovább eszkalálódott. Így tehát míg az 1910-es években a megegyezésre törekedett a két nagyhatalom, az 1920-as években kapcsolatuk fordulatot vett.

1.2.4. Az orosz-japán kapcsolatok és a szibériai expedíció

Az orosz-japán háború volt a XX. század első nagyszabású konfliktusa, mely jelentősen átalakította a Távol-Kelet politikai berendezkedését: a japán győzelem felemelte a Birodalmat a nagyhatalmak közé, ellentétben Oroszországgal, akinek nagymértékben megsérült a nemzetközi presztízse.

Míg az Orosz Birodalom „súlypontja” az európai színtéren helyezkedett el, az orosz kormány garanciát keresett arra, hogy megvédje keleti határait, valamint ahhoz, hogy fenntartsa status quo-ját Japánnal szemben, akinek katonai támogatása fontos volt a világháború kezdetétől. Az első világháború kirobbanásakor az orosz hadsereg, csakúgy mint az orosz gazdaság felkészületlen volt arra, hogy csapatokat küldjön a frontvonalra. Annak ellenére, hogy az állam költségvetésének 22%-át a hadsereg és a haditengerészetre költötte 1898 és 1913 között, mégsem tudta azokat a veszteségeit pótolni 1914-re, melyeket az orosz-japán háború idején a japán haderő elpusztított. Nemsokkal azután, hogy a háborúk kirobbantak Európában, 1914 augusztusában Oroszország és Japán tárgyalásokat kezdeményeztek arról, hogy japán fegyvereket és lőszeret szállítson az orosz hadseregnek⁴⁵. Ennek végrehajtására a japán kormány létrehozott egy bizottságot, ami az oroszoknak szállított katonai támogatásért volt felelős. Azonban a japán ipar még nem állt készen az Oroszország által kívánt fegyverek gyártására, mert nem rendelkezett a szükséges nyersanyagokkal. Így tehát a japán katonai minisztériumnak saját készleteiből kellett fegyvert küldenie Oroszországnak 1914 végéig. Ebben az évben mintegy 80.790 puskát, valamint más fegyvereket és lőszert szállított a

⁴³ Nester, William R. (1996) *Power across the Pacific: a diplomatic history of American relations with Japan*. pp.86-88.

⁴⁴ Office of the Historian: *Japanese-American Relations at the Turn of the Century, 1900-1922*.

⁴⁵ Az első világháború kitörésekor a Japán Birodalom szövetségeseit fegyverekkel és lőszerrel látta el, fontos szerepet töltve be ezzel a cselekedettel.

Birodalom. Ez csekély mennyiségű volt, ráadásul kicsiny hatással volt az orosz hadsereg erejére. 1915-ben az orosz haderő fegyverhiánya növekedett, így júliusban az orosz kormány felajánlotta, hogy Tokiónak nyersanyagot fog exportálni, így képes lesz a fegyverek gyártására.⁴⁶

Az Orosz Birodalom nem tudta nélkülözni a szigetország támogatását, így amikor a japán kormány előterjesztette a „21 követelését” Kínának, az orosz kormány időt nem húzva kijelentette, hogy az Oroszország és Japán között létrejött kapcsolatok biztosítják az oroszokat arról, hogy a „21 követelés” nem tartalmaz olyan határozatot, amely szembe állna az orosz érdekekkel. Hozzá tették továbbá, hogy a követelések a kínai kormány felé érvényesíthetőek. 1915 májusában, amikor Peking elfogadta a dokumentumot, megadta azokat az előnyöket Japánnak, amelyeket Oroszország nem tudott élvezni Mandzsúriában: ez jelentette az észak-mandzsúriai vasút birtoklását, ezenfelül a japán állampolgárok bányászati- és letelepedési jogát.⁴⁷

A japán külügyminisztérium 1916 februárjában javaslatot tett arra, hogy kezdjenek tárgyalásokat tartani, melyeknek fő témája egy politikai szövetség létrehozása lenne. A japán feltétel magában foglalta a Changchun-Harbin vasút felügyeletét, de emellett felmerültek a japán halászhajók privilégiumai is a Távol-Keleten. Az Orosz Birodalom kereskedelmi és ipari körei hevesen elleneztek az előbb említett feltételeket attól tartva, hogy egy ilyen kikötések alapján létrejött szövetség által a japán befektetések nagyobb mértékben hatolnának be Észak-Mandzsúriába, valamint a Sungari-folyó a japán kereskedelmi hajók vízi útjává válna.⁴⁸

A tárgyalások végül a két fél között 1916 júliusáig húzódtak el és az egyezményt Szentpéterváron írták alá, július 3-án. A nagyhatalmak közötti szövetség két részből állt: az egyezmény fő részében a felek kijelentették, hogy nem vesznek részt olyan politikai szövetségben, amely egyikük ellen irányul. Továbbá tartalmazta, ha bármelyik fél szuverenitását fenyegetés éri, a másik oldal kölcsönös intézkedéseket fog tenni az érintett fél védelmére. Az egyezmény titkos felében öt évre állapodtak meg. Ez a rész megfogalmazta, hogy egy háború esetén egymás segítségére kell legyennek annak érdekében, hogy Kína ne kerüljön bármely harmadik hatalom politikai uralma alá, amely esetleg ellenséges

⁴⁶ Igor R. Saveliev, Yuri S. Pestushko: *Dangerous Rapprochement Russia and Japan in the First World War, 1914-1916*. pp. 6-11.

⁴⁷ Igor R. Saveliev, Yuri S. Pestushko: *Dangerous Rapprochement Russia and Japan in the First World War, 1914-1916*. pp. 3.

⁴⁸ Igor R. Saveliev, Yuri S. Pestushko: *Dangerous Rapprochement Russia and Japan in the First World War, 1914-1916*. pp. 5-6.

Oroszországgal vagy Japánnal.⁴⁹ Ezen rész tovább taglalta, hogy sem Japán, sem az Orosz Birodalom nem nyújthat segítséget más országnak anélkül, hogy egyeztettek volna erről.⁵⁰

Ugyanebben az évben az orosz fizetések a hadi felszerelésekért akadozni kezdtek, év végére pedig már majdnem teljesen leálltak. Ennek ellenére Tokió tovább folytatta a katonai támogatást Oroszországnak. Ezt amiatt tették, mivel sok japán bank érintett volt a megrendelt nyersanyagok kifizetésében. Így tehát a japán gyárak négy éven keresztül készítették a fegyvereket az Orosz Birodalomnak, közben a japán kormány kihasználta azt a lehetőséget, hogy saját haderejének a felszerelését is fejlessze. Mindazonáltal, ez a cselekedet jelentette a kulcsot, hogy a szigetország technológiához és nyersanyaghoz jusson, erősítve a japán gazdaságot.⁵¹

A bolsevikok hatalomra kerülése 1917 novemberében egy különbékéhez vezetett 1918. március 3-án a központi hatalmak és Oroszország között: ez volt a Brest-Litovsk egyezmény⁵². Ez teljesen megváltoztatta a háborút az európai színtéren: az orosz-német együttműködés félő volt, hogy megerősítené a német nyugati frontot, így áprilisban a japán, brit és amerikai erők egy támadással elfoglalták Vladivosztokot, a transzszibériai vasút végállomását, az összes ott tárolt lőszerrel együtt.⁵³ Erre azért volt szükség, hogy megvédjék a szövetségesek tartalékait az ellenségtől.⁵⁴

Ugyanakkor az orosz forradalom hatására Szibériában több területen is bizonytalan helyzet alakult ki, aminek köszönhetően újabb fontos külügyi kérdéssel kellett a japán kormánynak szembenéznie. A kérdés az volt, hogy a Japán Birodalom katonai expedíciót küldve beavatkozzon-e a Szibériában kialakult helyzetbe, ezzel biztosítva hadászati és gazdasági érdekeit Koreában és Mandzsúriában.⁵⁵ 1918 júliusában Woodrow Wilson amerikai elnök javaslatot tett egy közös katonai expedíció végrehajtására Szibériában, Japán és Amerika is 7000 főt küldve. Erre végül augusztusban került sor.⁵⁶ Majd 1918. szeptember 5-re a szövetséges erők elfoglalták Habarovszk városát, valamint Észak-Szibériában a Bajkál-tót október közepére. Az amerikai és japán egyesített haderő sikeresen kiszabadította a cseh

⁴⁹ Brewer, F. (1944). *Russo-Japanese relations. Editorial research reports 1944* (Vol. II).

⁵⁰ Igor R. Saveliev, Yuri S. Pestushko: *Dangerous Rapprochement Russia and Japan in the First World War, 1914-1916*. pp. 6.

⁵¹ Igor R. Saveliev, Yuri S. Pestushko: *Dangerous Rapprochement Russia and Japan in the First World War, 1914-1916*. pp. 10-11.

⁵² Oroszország kilépését jelentette a háborúból.

⁵³ Roy Hidemichi Akagi (1936) *Japan Foreign Relations 1542-1936*. pp. 329-331.

⁵⁴ Paul Dunscomb (2018) *Siberian Intervention*.

⁵⁵ R. H. P. Mason- J.G. Caiger (2004) *Japán története*.

⁵⁶ Paul Dunscomb (2018) *Siberian Intervention*.

csapatokat, akiknek utolsó hajója 1920 szeptemberében hajózott haza Európába Vladivosztok kikötőjéből.⁵⁷ A műveletek látszólag a cseh csapatok kiszabadítására irányultak, de a háttérben más célok is rejtőztek: például az USA megvédeni szándékozta azokat az üzleteket, ahol a szövetségesek hadianyagjai még mindig a kiszállításra vártak, melyekre további veszélyt jelentettek a német-osztrák foglyok, akik felügyelet nélkül maradtak az orosz forradalom miatt. A Japán Birodalmi Hadsereg vezérkara pedig igyekezett kicsavarni a térség irányítását az oroszok kezéből. Ezen cél következményeként 72.000 katonát küldtek a transzszibériai vasút védelmére Irkutsktól Észak-Mandzsúriáig.⁵⁸ Hamarosan nyilvánvalóvá vált az érdekek különbsége Japán és az Egyesült Államok között: a bolsevik forradalom miatt az USA nem akart beavatkozni az orosz belügyekbe, ennek okozataként 1920 elején az amerikai kormány visszavonta csapatait, így a japánok egyedül maradtak Szibériában, felügyelve a „vörösek” növekvő fenyegetését.⁵⁹ A további maradás okai közé tartozott az 1920 tavaszán történt mészárlás Nikolajevszknél, amikor 700 japán katonát és civilt gyilkoltak meg. Emiatt az akkori japán kormány, a Hara-kormány 1920. március 31-én kijelentette, hogy a japán erők addig maradnak Szibériában, amíg a rend nincs helyreállítva.⁶⁰

A japán csapatok lassan visszavonultak a Transz-Bajkál régióból és Észak-Mandzsúria nagyobb területéről annak érdekében, hogy újraszervezve a haderőt Vladivosztokra és a tengeri tartományokra összpontosítsanak. Ugyanebben az időben, 1920. április 6-án Vladimir Lenin parancsára megszervezték a még meg nem szállt területeken egy bufferállam létrehozását, a Távol-Keleti Köztársaságot (Far Eastern Republic- F.E.R.), amelynek célja volt biztosítani a japán csapatok kivonulását, emellett bufferzónaként szolgálva a két nagyhatalom között. Vladivosztokban nemsokára puccs következtében a Fehér-rezsim került hatalomra, limitált japán hozzájárulással. 1921 tavaszán döntés született a szigetország kormányának részéről, hogy a tengeri tartományokból visszavonják a csapataikat, a továbbiakban pedig tárgyalásokat kezdeményeztek a F.E.R. kormánnyal, de megállapodás nem született közöttük.⁶¹

Hara Takashi 1921 novemberi merénylete után az új kormány arra a döntésre jutott 1922 nyarán, hogy visszavonja csapatait októberig. Ahogy a japán katonák vonultak vissza, a F.E.R. úgy foglalta el az általuk hátrahagyott területeket. Az utolsó csapatok október 25-én hagyták el Vladivosztok kikötőjét, így a F.E.R. csapatai a városba is bevonultak. Két héttel később, a teljes

⁵⁷ Roy Hidemichi Akagi (1936) *Japan Foreign Relations 1542-1936*. pp. 329-331.

⁵⁸ Paul Dunscomb (2018) *Siberian Intervention*.

⁵⁹ Roy Hidemichi Akagi (1936) *Japan Foreign Relations 1542-1936*. pp. 329-331.

⁶⁰ Paul Dunscomb (2018) *Siberian Intervention*.

⁶¹ Paul Dunscomb (2018) *Siberian Intervention*.

kivonulás után a Szovjetunió magába olvasztotta a F.E.R.-t és a bolsevikok kontroll alá vonta Szibéria teljes területét. A szibériai expedícióval kapcsolatban vegyes megnyilvánulások terjengtek Japánban: széles körben elterjedt a közvélemény haragja a hadsereg hatalmas költsége iránt, ráadásul, hogy a beavatkozás sikertelenül zárult. Ebből fakadóan mint a katonai, mint a politikai pártnak az volt az egyik feladata, hogy megpróbálja visszaszerezni a közvélemény bizalmát.⁶²

Az orosz-japán kapcsolatokról elmondható, hogy a világháború ideje alatt és az azt követő időszakban -a Szibériából való kivonulásig- mint szövetségesek és mint ellenségek is kerültek szembe. Ez a fordulat főként azután vált észrevehetővé, amiután Oroszországban a bolsevikok kerültek hatalomra: emiatt is vált külpolitikai kérdéssé a Szibériai helyzet. Ennek folyamányaként 1922-től is a távolsági bilaterális viszonyok domináltak.

1.2.5. A világháború hatása a japán gazdaságra

Az első világháború eleinte még bizonytalan impulzust gyakorolt a japán gazdaságra. Ahogy az európai nagyhatalmak egymással kezdtek el harcolni, úgy szakadt félbe nemzetközi kereskedelmük a világ többi pontjával. Ez azt jelentette, hogy Európa már nem tudott textilt, gépeket és vegyi anyagokat szállítani a világ különböző pontjaira. Kezdetben a szigetország emiatt komoly hiányt tapasztalt a jó minőségű gépekből, de a hazai kereslet ennek ellenére is növekedni látszott.⁶³

A világháború második évében, 1915-ben bebizonyosodott, hogy a Birodalom jelentősen profitálhat a termékei iránt megnőtt nemzetközi keresletből. Ennek két jelentősebb oka volt: az első, hogy a szövetségeseket fegyverekkel és más iparcikkokkal látta el. A másik, hogy a nyugatiak versenyereje meggyengült a háborúk következtében⁶⁴, így a japán termékeket, különösen a textilipari termékeit nagyszámban szállították a szigetország hajói Kínába, Délkelet-Ázsiába és Afrikába, ezáltal kiszorítva a brit konkurenseket az ott lévő piacokról.⁶⁵ Ez a növekvő külföldi kereslet vezette el a Japán Birodalmat arra a szintre, hogy nettó nemzetközi adósból hitelezővé váljon.⁶⁶ A világháború során a hazai árszínvonal több, mint a duplájára gyarapodott, emellett a reál GNP⁶⁷ közel évi 10%-ot ugrott. A GNP összetételét tekintve az

⁶² Paul Dunscomb (2018) *Siberian Intervention*.

⁶³ GRIPS: *World War I and the 1920s: export-led boom and bust*.

⁶⁴ Völgyi Katalin (2015) *Japán Gazdaságtörténete*. pp.28-30.

⁶⁵ R. H. P. Mason- J.G. Caiger (2004) *Japán története*.

⁶⁶ Völgyi Katalin (2015) *Japán Gazdaságtörténete*. pp.28-30.

⁶⁷ Bruttó hazai össztermék: egy adott ország állampolgárai és vállalatai éves termelésének pénzben kifejezett mérőszáma; az inflációval korrigált mutatószám a reál GNP.

export fokozódott, az import enyhén visszafogott volt, valamint a beruházások mérsékelten növekedtek.⁶⁸

Magas növekedés következett be a hajózás, a hajógyártás, a vas- és acélipar, a pamutszövet, a textiltfeldolgozás, az elektromosenergia-termelés és a selyemtekerceselés területén.⁶⁹ Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a japán gyártás ebben az időben mind minőségben, mind pedig a költségek szempontjából versenyképtelennek tűnt nemzetközi viszonylatban. Az ipari átalakulás –ha minden összevetünk- csakugyan felgyorsult a szigetországban.⁷⁰

	1914-ben	1918-ban
Ipar	44,4%	56,8%
Földművelés	45,4%	35,1%
Bányászat	5,1%	4,3%
Halászat	5,1%	3,8%

1. táblázat

Japán gazdaságának összetétele az első világháború elején és végén⁷¹

A fenti táblázat jól mutatja, hogy a Japán Birodalom gazdasági szektorai milyen összetételben jelentek meg a szigetország gazdaságában a világháború elején és végén. Mint ahogy azt láthatjuk, a két időpont között észrevehető különbségek alakultak ki: az ipari szektor aránya növekedett, a földművelés, a bányászat és a halászat csökkent. Ez is mutatja azt, hogy a japán gazdaság ipari területen sokat gyarapodott, amely –mint ahogy már említettem- annak volt köszönhető, hogy az európai nagyhatalmak a háborúk kitörése okán nem voltak képesek további szállításokra az ázsiai piacokra, mivel nem volt meg a kapacitásuk hozzá, elvezetve az export fellendüléséhez. Ebből elsősorban a termelő és kereskedő vállalatok profitálhattak, akik kihasználva a lehetőséget, eladták a raktáron lévő termékeiket, bővítették üzleteiket, behatolva a világpiacokra. Így alakult ki az újjazdagok osztálya, a *narikin*, akik előszeretettel tették szemügyre anyagi gazdaságukat.⁷² Azon japánok, akik a világháború ideje alatt a hajózás révén gyorsan gazdagodtak, lehetővé tették, hogy Japán Nagy-Britannia és az Egyesült Államok mögött a harmadik tengeri hatalommá váljon.⁷³

⁶⁸ GRIPS: *World War I and the 1920s: export-led boom and bust*.

⁶⁹ Völgyi Katalin (2015) *Japán Gazdaságtörténete*. pp.28-30.

⁷⁰ R. H. P. Mason- J.G. Caiger (2004) *Japán története*.

⁷¹ R. H. P. Mason- J.G. Caiger (2004) *Japán története*.

⁷² GRIPS: *World War I and the 1920s: export-led boom and bust*.

⁷³ R. H. P. Mason- J.G. Caiger (2004) *Japán története*.

Akármennyire is előnyös volt a gazdaság számára a világháború, az inflációval nem tudtak megküzdeni, így a fix jövedelemből élőknek csökkent az életszínvonala. Továbbá növekedtek a jövedelmi különbségek is az alacsony bérből élő munkások, a farmerek és a magas jövedelmű kereskedők és nagyiparosok között. Emiatt nemsokára kirobbant a rizslázadás 1918-ban, ami az egész ország területére kiterjedt és több hónapig elhúzódó zavargás volt. A japán kormány a krízis kezelése okán növelte a gyarmatairól –Koreából és Tajvanról- az olcsóbban beszerezhető rizs és más élelmiszerek importját.⁷⁴

Ámde az exportvezérelt fellendülés csak átmeneti volt: a háború végével összeomlott. Az első világháború hatására 1919-ben a gazdaság még jól teljesített, azonban 1920-ban, alig pár hónap alatt a részvények és különböző termékek –rizs, selyem, pamutfonal- árai összedőltek: ez több, mint 50%-os árviszsaesést jelentett.⁷⁵ Az 1920-as évek jellemzői közé tartozott továbbá a lassú növekedés, az enyhe defláció és a pénzügyi rendszer problémái. A külkereskedelmi mérleg újra deficitessé vált, s az addig felhalmozott arany- és valutatartalékok csökkenni kezdtek. A kisebb zaibacuk⁷⁶ komoly veszteségeket könyvelhettek el. Ilyen volt például a Suzuki, a Maszuda, a Kuhara vagy a Furukawa. Emellett a négy legnagyobb zaibacu –Sumitomo, Yasuda, Mitsubishi, Mitsui- kisebb károkat szenvedtek, további meghatározó szerepet betöltve a japán gazdaságban. A pénzügyi szektor is komoly problémákkal küzdött: a váltokkal foglalkozó Maszuda Bank 1920 áprilisában tönkrement, melynek hatására bankpánik robbant ki, így további 21 bank függesztette fel működését átmenetileg vagy véglegesen. A helyzet javítására a japán jegybank speciális kölcsönök nyújtása mellett döntött, ezzel megoldani a kialakult helyzetet, átmeneti megoldást teremtve.⁷⁷

1.3. A háború vége és a Párizsi békekonferencia

Hara Takashi lett az új miniszterelnöke a Japán Birodalomnak 1918. szeptember 29-én. A Hara-adminisztráció első feladatai közé tartozott reagálni a nemzetközi helyzet változásaira. Mindeközben a kabinet leállította a Kína számára küldött hiteleket, majd október 29-én elfogadta a kínai belügyekbe való be nem avatkozás politikáját. Rövidesen, ezen év november 11-én végül véget ért az első világháború, így Japán a győztesek oldalán fejezte be azt, mivel a háború elején a szövetségesek mellett kötelezte el magát. A világháború vége továbbá azt is jelentette, hogy a Japán Birodalomnak már nem lesz meg az a szabadsága Kína kapcsán, mivel

⁷⁴ Völgyi Katalin (2015) *Japán Gazdaságtörténete*. pp.28-30.

⁷⁵ GRIPS: *World War I and the 1920s: export-led boom and bust*.

⁷⁶ Egy család vagy kibővített család által birtokolt, szétágazó üzletekkel foglalkozó csoport.

⁷⁷ Völgyi Katalin (2015) *Japán Gazdaságtörténete*. pp.28-30.

ezután már figyelembe kellett vennie az addig az európai háborúval lefoglalt nagyhatalmak véleményeit.⁷⁸

Az első világháborút lezáró Párizsi békekonferencia 1919 januárjában vette kezdetét, ahol a győztes nagyhatalmak jelentek meg –Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország és Japán- így a békeszerződések előkészítő tárgyalásaira nem hívták a központi hatalmakat, illetve az Oroszországban újonnan hatalomra került bolsevik kormányt. Japán részt vett ezeken a tárgyalásokon is, ámde ez a jelenlét nem volt nagy. Mivel a szigetországot nem foglalkoztatták az európai problémák, ezért a japán kormány által delegált képviselő szinte alig szólalt fel ezekkel kapcsolatban. Emiatt is érdekelt ki azt a megnevezést, hogy „nématárs”⁷⁹, aki csak a közvetlenül Japánnal kapcsolatos ügyekben szólalt fel. Ez jól illusztrálta a Hara-kormány politikáját, miszerint a Japán Birodalomnak a globális tendenciák gondos felmérése után kell válaszolnia és a nemzetközi ügyekben együttműködő megközelítést kell alkalmaznia.⁸⁰

Mindazonáltal a Birodalom részvétele a konferencián az egész világ számára nyilvánvalóvá tette a távol-keleti szigetország nagyhatalmi státuszát. Két fő célkitűzéssel érkezett a tanácskozásokra: megszerezni a nagyhatalmak elismerését az elfoglalt csendes-óceáni –Marshall-, Karolina-, Mariana-szigetek- és kínai német gyarmatok birtoklására. A második célkitűzés pedig arra irányult, hogy a faji diszkrimináció eltörlésére vonatkozó szabályozás –okai közé tartozik például az „alien land law”- megjelenjen a Népszövetség alapítóokmányának preambulumban.⁸¹ Ezek eredményeképpen a konferencián a Japán Birodalom és az Egyesült Államok heves vitába keveredtek. Ellentétüket szemléltette az is, hogy a két nagyhatalom, különösen politikai vezetőjük differens álláspontot képviseltek a nemzetközi politikával, illetve a háború utáni béke kialakításával kapcsolatban. Ebből adódóan az USA nyíltan ellenezte, hogy ezek a területek a szigetország tulajdonába kerüljenek, ily módon próbálta a feleket biztosítani arról, hogy inkább a győztesek nemzetközi irányítása alá kerüljenek –az USA által vezetve-, így Kína és az „Új Diplomácia”⁸² kedvére téve.⁸³ A Japán Birodalomnak ellenben az első célkitűzése sikerült, megkapva a mandátumokat az említett területekre, a második azonban kudarcot vallott. A szigetország további szereplései közé

⁷⁸ Sakurai Ryōju (2014) *Japan's Post-World War I Foreign Policy: The Quest for a Cooperative Approach*.

⁷⁹ „Silent Partner”

⁸⁰ Sakurai Ryōju (2014) *Japan's Post-World War I Foreign Policy: The Quest for a Cooperative Approach*.

⁸¹ Wintermantel Péter (2016) *Nippon-Babona. A magyar-japán kapcsolatok története*. pp. 16-18.

⁸² A konferencia kulcsszereplője Woodrow Wilson amerikai elnök volt, aki a híres „14 pontjában” elutasította a múlt birodalmi diplomáciáját és pacifista megközelítést vallott a nemzetközi politikában.

⁸³ Tadashi Nakatani (2014) *What Peace Meant to Japan. The Changeover at Paris in 1919*. pp. 168-169.

tartozott, hogy helyet kapott a békeszerződések végrehajtását felügyelő bizottságokban és testületekben. Ekképpen jelen volt Budapesten a Szövetségek Közi Ellenőrző Bizottságban, mi több, a trianoni határ pontos nyomvonalát kijelölő határmegállapító bizottságban is.⁸⁴

Összességében, a japán kormány azzal a tudattal vett részt a békekonzferencián, hogy megelégszik minimális érdekeinek a védelmével. Miután ezt sikerült elérnie, együttműködésre volt hajlandó mind Nagy-Britanniával, mind pedig az Egyesült Államokkal –különös tekintettel az USA-ra, aki a világ vezetőjévé vált- és ezt a törekvő fajta politikát vallotta. Ez a kooperatív külpolitika jellemezte a szigetországot az 1920-as évekig.⁸⁵

Az első világháborút tekintve, Japán számára biztos előnyökkel járt: elsősorban lehetővé tette a szigetország számára a császári birtokok növelését, melyeket hivatalosan is a Párizsi békekongresszus után tudhatott magának, ráadásul gazdasága is szépen fejlődött és növekedett. Ezenfelül a háború egyfajta leckét nyújtott Japán részére, amely által hatékonyabban tudta használni katonai erejét és eszközeit. Mivel az antant mellett kötelezte el magát, elsősorban próbálta velük tartani a jó szövetségi viszonyt. Az Orosz Birodalom –ahogy már említettem az erről szóló fejezetben- volt az egyetlen olyan szövetséges, akivel még a világháború alatt feszültté vált kapcsolatuk, és ez végighúzódtott több évtizeden keresztül. Az USA-val is ingadozó volt a kapcsolatuk, de próbálkoztak nem hadiállapotba kerülni egymással. A következő fejezetekben látni fogjuk azonban, ahogy a Japán Birodalom egyre elfordul az egykori szövetségeseitől, már a második világháborúban ellenségként tekintve rájuk.

2. A japán agresszió

A két világháború közötti időszakot a szigetország szemszögéből eleinte a megbékélés, később az agresszió jellemezte, amely főként az 1930-as években nyilvánult meg a legjobban. Innen már nem volt megállás: kilépett a Népszövetségből, egyre inkább közeledni kezdett a náci Németországhoz és az oldalukon csatlakozott be a második világháborúba. Felmerül bennünk az a kérdés, hogy egy nagyhatalom, aki a győztesek oldalán fejezte be az első világháborút, miért közeledett és támogatta egykori ellenségét? Fontosnak találom ezt a periódust, ha röviden is de bemutatni, mivel itt találjuk meg azokat az indítékokat, amelyek majd elvezetnek minket -Japán kapcsán- a második világháborúhoz. Ezért ebben a fejezetben szeretném röviden bemutatni azt, hogy a Japán Birodalom miként és milyen okok nyomán

⁸⁴ Wintermantel Péter (2016) *Nippon-Babona. A magyar-japán kapcsolatok története*. pp. 16-18.

⁸⁵ Sakurai Ryōju (2014) *Japan's Post-World War I Foreign Policy: The Quest for a Cooperative Approach*.

változtatta meg ezen perspektíváját, valamint milyen külpolitikai motivációk készítették ezen lépésekre.

2.1. Az 1920-as évek

A Japán Birodalom a Távol-Kelet nagyhatalmává vált, egy nem könnyű ellenfelet testesítve meg az USA számára. Az amerikai kormány, Harding elnök vezetésével 1921 márciusától diplomáciai nyomást gyakorolt a szigetországra a japán tengeri fegyverkezés, illetve a versailles-i szerződés távol-keleti revíziója érdekében. Ez a diplomáciai nyomás katonai fenyegetéssel egészült ki, tehát az USA úgy gondolta, hogy folytatnia kell az amerikai flotta fejlesztését, viszont a diplomáciai eszközöket előnyben részesítették. Ezek által arra próbálták biztatni Japánt, hogy részt vegyen egy olyan nemzetközi konferencián, amely a távol-keleti és csendes-óceáni terület helyzetét taglalja.⁸⁶

Ugyanezen év egyik érzékeny kérdése az angol-japán szövetség jövője volt. Nagy-Britanniában voltak támogatók a szövetség megújítására 1921-ben, mivel Japán segítség lehetett volna a távol-keleti brit érdekek védelmében, az Egyesült Államok expanziójának elhárításával. A szövetség meghosszabítását azonban mégsem ez befolyásolta: akadtak ellenzők is ebben a kérdésben és ez dominálta a későbbi brit döntést. Ausztrália és Új-Zéland tartott a további japán terjeszkedéstől, emellett Kanada is idegenkedett, mivel úgy vélte, hogy a további angol-japán szövetség egy esetleges konfliktusba taszítja Nagy-Britanniát és az Egyesült Államokat. A végleges döntés tükrében végül nem kötöttek újabb szerződést. Ennek okán a szigetország 1921 augusztusában kijelentette, hogy részt kíván venni a távol-keleti kérdések megvitatására az amerikaiak által szervezett konferencián.⁸⁷

A washingtoni konferencia 1921 novemberében vette kezdetét és 1922 februárig tartott. Ezen periódusban három megállapodás született: az első a négyhatalmi egyezmény volt, melynek aláíró felei közé tartozott az USA, Nagy-Britannia, Franciaország és Japán. Ez az egyezmény az aláíró felek csendes-óceáni és távol-keleti uradalmaikat, jogaikat és javaikat védte, továbbá előírta a kommunikációt közöttük abban az esetben, ha egy másik ország fenyegetné a Csendes-óceán status quo-ját. A következő az öthatalmi- vagy flottaegyezmény volt, melyhez csatlakozott Olaszország is. Megszabta, hogy mely szerződő fél hány hadihajóval, harci cirkálóval és repülőgép anyahajóval rendelkezhet, így jelentősen csökkentve egyes hatalmak haditengerészetének méretét. Ezen flottaegyezménynek az volt a célja, hogy

⁸⁶ Diószegi István (1992) *A két világháború közötti időszak diplomáciatörténete*. pp. 52.

⁸⁷ Diószegi István (1992) *A két világháború közötti időszak diplomáciatörténete*. pp. 52-53.

ezáltal próbálják akadályozni Japán területének növekedését. Az utolsó létrehozott dokumentum a konferencián a kilenchatalmi egyezmény volt, amihez társult Belgium, Hollandia, Kína és Portugália is. A felek elismerték Kína integritását, valamint a „nyitott kapuk politikáját”.⁸⁸

Mindezek után feltehetjük azt a kérdést, hogy a Japán Birodalom miért fogadta el ezeket az egyezményeket? Erre az a válasz, hogy haditengerészeti szempontból előnyt jelentettek a szigetország számára, mivel nemcsak Japánt, hanem az USA-t és Nagy-Britanniát is limitálták a haditengerészeti felszereltséget tekintve. Azonban ezek a korlátozások lehetővé tették az aláíró felek számára, hogy megtakarításuk növekedjen, s olyan kisebb hajók építésébe kezdtek, amelyek nem tartoztak az egyezmény alá. Ezzel kapcsolatban sok szakértő úgy vélte, hogy a nagy csatahajók jövőbeli jelentősége már csorbult, így mindenképpen tudtak az aláíró felek, úgymond fejlesztéseket végrehajtani.⁸⁹

Kikudzsiro Shidehara lett az új külügyminiszter 1924-ben, aki által fordulatot vett a japán külpolitika: az ún. „Shidehara-diplomácia” támogatta a megbékélési politikát, melynek eredményeként a japán külpolitika az 1920-as években kevésbé volt harcias- összehasonlítva az azt megelőző és követő időszakokkal. Shidehara úgy gondolta, hogy az USA-val a jó kapcsolatok fenntartása létfontosságú, emellett a Japán Birodalom –mint nagyhatalom- feladata is a globális világbéke és jólét megteremtése. Kína kapcsán azt vallotta, hogy a japán gazdaság érdekeit nem katonai beavatkozással kell megvédeni. Hamarosan azonban az amerikai-japán kapcsolatok fokozatosan megromlani látszódtak, melynek okai közé tartozott a japán bevándorlók diszkriminatív helyzete.⁹⁰

A késő 1920-as években már megkezdődött az elfordulás a Nyugattól, ami a nacionalizmus és militarizmus erősödéséhez vezetett. Ezenfelül megalakult az alapja annak a katonai törekedésnek és agresszióknak, melyek a '30-as években érték el tetőpontjukat. A katonák egy része bővíteni kívánta hadsereg és a haditengerészet kapacitásait, továbbá az ország területeit is.⁹¹ Mindemellett a hadsereg kritizálta a Shidehara által alkalmazott politikát Kínában, „gyáva politikának” nevezve azt. 1927 és 1929 között, amikor Shidehara nem volt külügyminiszter, Japán csapatokat küldött Kínába, felmondva „gyáva politikáját”.⁹²

⁸⁸ Margaret Lamb and Nicholas Tarling (2001) *From Versailles to Pearl Harbor. The Origins of the Second World War in Europe and Asia*. pp. 36-38.

⁸⁹ Alicia Spooner: *Results of the Washington Naval Conference*.

⁹⁰ GRIPS (2006) *Shidehara Diplomacy in the 1920s*. pp. 9-10.

⁹¹ Völgyi Katalin (2015) *Japán Gazdaságtörténete*. pp. 37.

⁹² GRIPS (2006) *Shidehara Diplomacy in the 1920s*. pp. 9-10.

Ezek a lépések vezették el a Japán Birodalmat oda, hogy a '30-as években, mint agresszor állam jelent meg a Távol-Keleten. Azonban az agresszív politika milyen területeken és milyen indítékok nyomán jelent meg? A következő fejezetben ezekre kérdésekre szeretnék válaszokat nyújtani.

2.2. A '30-as évek agressziója

A '30-as évek fontosak számunkra, mivel ebben az évtizedben találjuk meg azokat a forrásokat, amelyek elvezették a Japán Birodalmat a második világháború kavalkádjába. Ugyanakkor ez volt azaz évtized, amikor Japán megelégte a nyitott kapuk politikáját, illetve a kilenchatalmi egyezményt. A szigetország vezetői emiatt úgy döntöttek, hogy kiterjesztik hatalmukat a nagy Távol-Keletre, támadásokat indítva, elsősorban Kína területei ellen, s ezek olyan események voltak, melyek meghatározták világháborús részvételét.

Az első ilyen esemény Mandzsúriában történt, amikor 1931 szeptemberében a japánok által ellenőrzött észak-mandzsúriai vasúton bomba robbant, melynek okán az ott állomásozó japán csapatok alig pár hét leforgása alatt elfoglalták Mandzsúria egész területét. Kezdetben a japán kormány úgy fogalmazott, hogy az ott lévő vállalatok védelme érdekében történt a megszállás, az igazi indíték azonban a szovjetek esetleges terjeszkedésének a megakadályozása volt. A kormány tehetelen volt a katonai akciók leállításában, mellette a nép is támogatta ezeket az akciókat, így 1932 januárjában a katonai párt került hatalomra, aki az elfoglalt területet függetlennek nyilvánította Mandzsukuo néven és japán közigazgatással.⁹³

A mandzsúriai villámháború kapcsán az egyes nagyhatalmak különböző álláspontot képviseltek: a Szovjetunió a semlegességet választotta, mivel szerette volna elkerülni egy nem kívánatos orosz-japán háború kitörését. Az USA ellenben elítélte ezt a cselekedet, majd 1932 januárjában jegyzéket küldött Japánnak, amelyben kifejtette, hogy nem fogadja el a Kínában erőszakkal kialakított helyzetet, illetve azt is kijelentette, hogy a jövőben fenntartsák cselekvési lehetőségüket. Azonban a jegyzék akkor rendelkezett volna erővel, ha más hatalmak is ugyanezt vallották volna. Ugyanakkor a kínai kormány kérésére a Népszövetség napirendjére került a mandzsúriai probléma, mellyel kapcsolatban két döntés született: az első felszólította a feleket a kapcsolatok mihamarabbi visszaállítására –a gyakorlatban nem sok értelme volt. A második döntés úgy szólt, hogy a japán kormány három héten belül vonja vissza csapatait. Ehhez egyhangúság volt szükséges és mivel Japán élt vétőjogával, ez a döntés sem rendelkezett elegendő erővel. Így hát a Népszövetség csak arra volt képes, hogy a mandzsú kormány által

⁹³ Diószegi István (1992) *A két világháború közötti időszak diplomáciatörténete*. pp. 96-97.

kiadott útleveleket és bélyegeket elutasította, mely a szigetországból nemtetszést váltott ki, majd 1933 márciusában kilépett a Népszövetségből.⁹⁴

A döntő esemény, amire visszavezethetjük, hogy Japán miért váltott szövetséget a második világháborúban, az a német-japán szövetség létrejöttét jelentette 1936-ban. Ebben a szövetségben is érezhetjük, hogy a japán külpolitika fordulatot vett. A náci Németország és Japán közeledésének okát maga a Szovjetunió jelentette. Míg Németország az európai színtéren került politikai ellentétbe a szovjetekkel, addig Távol-Keleten ugyanez történt a szigetország és a kontinentális hatalom között. Ennek köszönhetően a németek és a japánok között már 1934-ben jelentős diplomáciai közeledés történt: a felek katonai attasét delegáltak egymás országába. Ez a kölcsönös lépés a két hatalom között felerősítette az érdeklődést 1935-ben egy szövetség létrehozására.⁹⁵

Az Antikomintern-paktum aláírását 1935 novemberére tervezték, de nem valósult meg a német kül- és hadügy miniszterek aggodalmai miatt Kína kapcsán, hamarosan azonban Németországot aggasztani kezdte az egyre növekvő francia-szovjet közeledés, így a paktum újra felszínre bukkant. Végül 1936. november 25-én írta alá a két fél, melyhez később további hatalmak is csatlakoztak⁹⁶. A paktum tartalmazta, hogy az aláíró felek megállapodnak abban, hogy információt váltanak a Kommunista Internacionálé tevékenységeiről, kommunikálnak a szükséges védelmi szabályokról, továbbá tartalmazta, hogy a felek nem kötnek politikai szerződést a Szovjetunióval.⁹⁷

Még egy fontos esemény történt a második világháborút megelőző időszakban: 1937 júliusában a japán kormány ultimátumot küldött Kínának, a Marco Polo hídi incidens után, melytől követően háború robbant ki a kínai és japán csapatok között, ami majd a világháború végével zárult le. Ezt a háborút három fázisra lehet osztani: az elsőben a gyors japán sikerek voltak jellemzőek 1938 végéig. A második 1944-ig tartott, melyben inkább a patthelyzet uralkodott a két fél között. Az utolsó már az a periódus volt, amikor a szövetségesek ellentámadásai Japán megadását hozták.⁹⁸ Bár a japánok gyorsan elfoglalták a kulcsfontosságú ipari és kikötővárosokat, a kínai seregek továbbra is ellenálltak. Ráadásul a háború során gyakoriak voltak a mészárlások és antrocitások is: a legnagyobb, amely a háború során történt a hírhedt Nanking-i mészárlás volt, 1937 decemberében. Ebben az ún. „incidensben”

⁹⁴ Diószegi István (1992) *A két világháború közötti időszak diplomáciatörténete*. pp. 98-100.

⁹⁵ Stratman, George John (1970) *Germany's diplomatic relations with Japan 1933-1941*. pp. 15-21.

⁹⁶ Például: Olaszország, Magyarország, Románia, Kína, Mandzsukuo stb.

⁹⁷ *Anti-Comintern Pact*

⁹⁸ The Editors of Encyclopaedia Britannica: *Second Sino-Japanese War, 1937-1945*.

megközelítőleg 300,000 ember vesztette életét és további 80,000 nőt erőszakoltak meg a japán katonák. A háború 1940-ben elérte holtpontját, amikor egyik fél sem tudott előbbre lépni a másikkal szemben, majd Japán megkezdte a második világháborút a csendes-óceáni térségben, Pearl Harbor megtámadásával, ami változtatott a kínai háború menetén is, de nem mehetünk el amellett a tény mellett, hogy mintegy 10 és 20 millió közötti áldozatot követelt magának a háború.⁹⁹

Ettől az időponttól már nem kellett sokat várniuk egy újabb világháború kirobbanására: 1939. szeptember 1-én a hitleri Németország megtámadta Lengyelországot. Ámbár egyes tudósok úgy vélik, hogy a háború kezdete az 1937-es kínai-japán háború kezdetével vonható össze, de leginkább szoros előzménynek tekinthető. A második világháborúban Japán már több szerepet vállalt és aktívabb hadászati lépéseket tett. A következőkben szemléltetni fogom, hogy Japán miként vett részt a világháborúban, mi jellemezte külpolitikáját és nemzetközi kapcsolatait.

3. A Japán Birodalom és a második világháború

3.1. A háború kezdete

A világháború kezdetekor még mindig folytak a csatározások a kínai hadsereg ellen, azonban a japán kormány ráébredt, hogy gyorsabban kell fejlesztenie hadseregét, erre pedig jó lehetőséget adott, hogy 1939-ben Európában kirobbant a háború. Ezáltal a világ az európai hadszíntérre szegezte tekintetét, elvonva azt a kelet-ázsiai térségről. Japán ennek köszönhetően katonai előnyöket tudhatott magának.¹⁰⁰

A Japán Birodalom 1940. szeptember 22-én kiterjesztette katonai hatalmát Francia Inokínára –későbbi Észak-Vietnám- melyre azért volt lehetősége, mert Franciaország összeomlása ezt lehetővé tette. Öt nappal később, szeptember 27-én megtette a háborúba való hivatalos belépését a háromhatalmi szerződés aláírásával Németországgal és Olaszországgal. A szigetország ebből fakadóan csatlakozott a tengelyhatalmakként ismert katonai szövetséghez is.¹⁰¹ Ez kimondta, hogy a felek egymás segítségére sietnek, ha egy olyan ország támadása éri, aki még nem lépett be a háborúba. Ez legfőképpen az USA-t célozta, arra kényszerítve, hogy kétszer is gondolja meg, mielőtt csatlakozna a szövetségesek oldalához.¹⁰²

⁹⁹ Sky History: *Sino-Japanese War*.

¹⁰⁰ Edwin O. Reischauer (1995) *Japán története*. pp. 174-175.

¹⁰¹ United States Holocaust Memorial Museum, Washington, DC: *World War II in the Pacific*.

¹⁰² History.com Editors (2009) *The Tripartite Pact is signed by Germany, Italy and Japan*.

Washington eddig a pontig, a háromhatalmi szerződés aláírásáig szóbeli tiltakozásokkal próbálkozott a japán agresszió ellen, de ezután már komolyabb lépésekre szánta el magát: 1940-ben engedélyhez kötötte az olaj és hulladékvas exportját Japánba, ezzel akadályozva a fontos japán hadigépezetek készítését. A következő év júliusában, amikor Japán elfoglalta Indokína déli részét, az USA, Anglia és Hollandia teljes olajembargót vezettek be. A szigetország így két döntési lehetőség elé került: vagy feladja a Kínában zajló háborút –ezáltal javítva az amerikai kapcsolatait-, vagy elfoglalja Délkelet-Ázsia nyersanyagjait –főként a holland kelet-indiai olajat-, ezzel áttörve a gazdasági blokádot.¹⁰³

A japán hadsereg nyári és őszi számításai alapján 1941-ben úgy látták, hogy esélyeik lennének egy amerikaiak elleni háborúban. Ezekben a számításokban nem is a gazdasági vagy éppen a földrajzi számítások hibáztak: az emberi tényezőkben a hadsereg tévedett. Felsőbbrendűnek tartotta a japán létet, illetve úgy vélte, hogy az amerikaiak nem fognak egy elnyúló háborúban részt venni.¹⁰⁴ Ezen számítások okán bukott el a szigetország a világháború végén.

Az 1941 és 1942-es éveket a japán offenzívák jellemezték a brit, illetve amerikai távolkeleti és csendes-óceáni területek, illetve stratégiai támaszpontok ellen. Ezek a területek több országot és szigetet foglaltak magukban: Pearl Harbor, Guam, Wake-szigetek, Thaiföld stb. Ezek közül szeretnék megemlíteni pár fontosabb eseményt a következőkben.

3.2. A japán offenzívák

3.2.1. Pearl Harbor: a meglepetés támadás

Pearl Harbor a Hawaii szigetcsoport egy amerikai haditengerészeti bázisa, ahol 1941. december 7-én egy meglepetés támadást hajtott végre a japán hadsereg¹⁰⁵. Az amerikai politikai elit nem gondolta, hogy a Japán Birodalom egy támadást hajthat végre ilyen közel az országukhoz, emiatt is volt alulvédett ez a terület. A japán hadsereg több hónapos tervezések után mégis végrehajtotta azt a sikeresnek mondható támadást: az akció során közel 20 amerikai hadihajót és több mint 300 repülőt pusztítottak el. Ezen művelet során 2400 ember vesztette életét, mellette ezer további sebesült meg.¹⁰⁶ Egy nappal a támadás után, december 8-án az

¹⁰³ Edwin O. Reischauer (1995) *Japán története*. pp. 175-177.

¹⁰⁴ Edwin O. Reischauer (1995) *Japán története*. pp. 175-176.

¹⁰⁵ Hasonló sikereket képzeltek el ezzel a támadással, mint amiket elérték az oroszok ellen 1904-ben.

¹⁰⁶ History.com (2009) *Pearl Harbor*.

amerikai kormány kihirdette hadban állását a Japán Birodalommal, melyet december 9-én követett Hollandia és Nagy-Britannia bejelentése.¹⁰⁷

3.2.2. A Fülöp-szigetek

Nem sokkal a Pearl Harbor-i ostrom után Japán megkezdte az inváziókat Délkelet-Ázsia területein is. Ebből láthatjuk, hogy a fejezet elején említett két döntésből azt választotta, hogy kiszakad a gazdasági blokádnál –amely főként az olajat érintette-, elfoglalva fontos angol, illetve amerikai katonai támaszpontokat.

A Fülöp-szigetek elleni invázió 1941. december 8-án vette kezdetét, melynek két fontosabb célkitűzése volt: az első, hogy megakadályozzák az amerikaiak katonai műveleteit a szigeten. A másodikban stratégiai területet akartak szerezni, ahonnan könnyebben meg tudták támadni Kelet-Indiában a hollandokat.¹⁰⁸

A japán partraszállások december 10-én indultak meg nagyobb számban, s a japán hadsereg kezdetben gyors sikereket ért el az ott állomásozó, MacArthur tábornok által vezetett amerikai és filippínó seregek ellen. A karácsonyi ünnepek követően a tábornok megkezdte a Manilából való kivonulást a Bataan-félszigetre. Január 1-én végül a japánok elindították Bataan ostromát: ez az ostrom –a sziget többi területén végrehajtott műveletekhez viszonyítva- nem volt mondható gyorsnak és eredményesnek, mindkét fél veszteségeket szenvedett. A japánok nem számítottak arra, hogy MacArthur csapatai ennyire ellenállóak lesznek, akik január 25-én még ellentámadásba is lendültek. Az ellentámadás nem volt sikeres, majd februárban tábornokuk parancsot kapott az amerikai kormánytól, hogy vonuljon vissza Ausztráliába, ahol ki tudja dolgozni a jövőbeni japánok elleni hadműveleteket a Fülöp-szigetek visszaszerzésére. Így tehát március 11-én MacArthur tábornok Ausztráliába utazott, melynek következtében az ostrom április 8-án véget ért.¹⁰⁹

3.2.3. A Maláj-félsziget és Szingapúr

A brit területek közül az első áldozat Hongkong városa volt, ugyanúgy december 8-án. A város ostroma két hétig tartott, amiután a japán hadsereg sikeresen magának tudhatta. Ezt a gyorsaságot elősegítette a japánok térnyerése Kínában.¹¹⁰

Azonos napon vette kezdetét a maláj és a szingapúri ostrom is –mint a többi területen-, december 8-án. A malajziai ostrom kezdetén a japánok partra szálltak Pataniban és Szingorában

¹⁰⁷ H.S. Commager (1994) *A második világháború története*. pp.187.

¹⁰⁸ Totally History (2020) *Philippines Campaign*.

¹⁰⁹ H.S. Commager (1994) *A második világháború története*. pp.193-199.

¹¹⁰ H.S. Commager (1994) *A második világháború története*. pp. 204.

Dél-Thaiföldön, valamint Kota Bharuban, Malajzia északi részén. Fontos volt számukra ez a terület megszerzése, mivel sikeres támadást Szingapúr elfoglalására, az ott állomásozó brit hajóhad ellen csak szárazföldről indíthattak. Már a japánok műveletei előtt, 1941 őszén a brit kormány megerősítette csendes-óceáni tengeri haderejét, pont annak érdekében, hogy felkészültek legyenek, ha válságosra fordulna a háború a Csendes-óceánon. Emiatt is volt szükség a pontos tervekre a japánok hadseregnek Szingapúr ellen. Amikor a japánok tudomást szereztek arról, hogy a brit flotta két legnagyobb cirkálója, a Repulse és a Prince of Wales megindultak Thaiföld és a Maláj-félsziget felé, japán támadások kezdtek záporozni a két hajóra, pusztulást szenvedve. Ez a brit flottának súlyos veszteséget jelentett, így átalakította a távolkeleti frontot, emiatt a szövetségeseknek számolniuk kellett Szingapúr elfoglalásával is.¹¹¹

A szingapúri műveleteket dzsungelharcra kiképzett katonák kezdték, akik két hónapon belül megközelítették szárazföldön Szingapúrt, melynek következtében a britek megerősítették védőseregüket. A harcok azonban nem húzódtak el: egy hónapon át a japán legierő folyamatosan támadta a várost. Végül kézre kerítették a vízműveket, így Szingapúr hamarosan megadta magát.¹¹²

3.3. Fordulópont: Midway

A Japán Birodalomnak sikerült teljesen elfoglalnia Holland Kelet-Indiát, melyet biztosan 1942. március 9-én, Jáva helyőrségének megadásával tudhatott magának. A régió egyetlen független állama, Thaiföld elismerte a japán erőviszonyokat és mint passzív szövetséges csatlakozott Japánhoz. Ezek számítottak az utolsó jelentősebb sikereknek, térférfés szempontjából. Nemsokára, május 7-8-án sor került az első nagy tengeri ütközetre az amerikai és japán had között. Az volt a különlegessége ezen háborúnak, hogy ágyúkkal nem adtak le lövést egymás ellen, hanem légi támadásokat vetettek be. A döntetlennek mondható háborúnak köszönhetően az amerikaiak sikeresen megállították a további japán térférfításokat.¹¹³

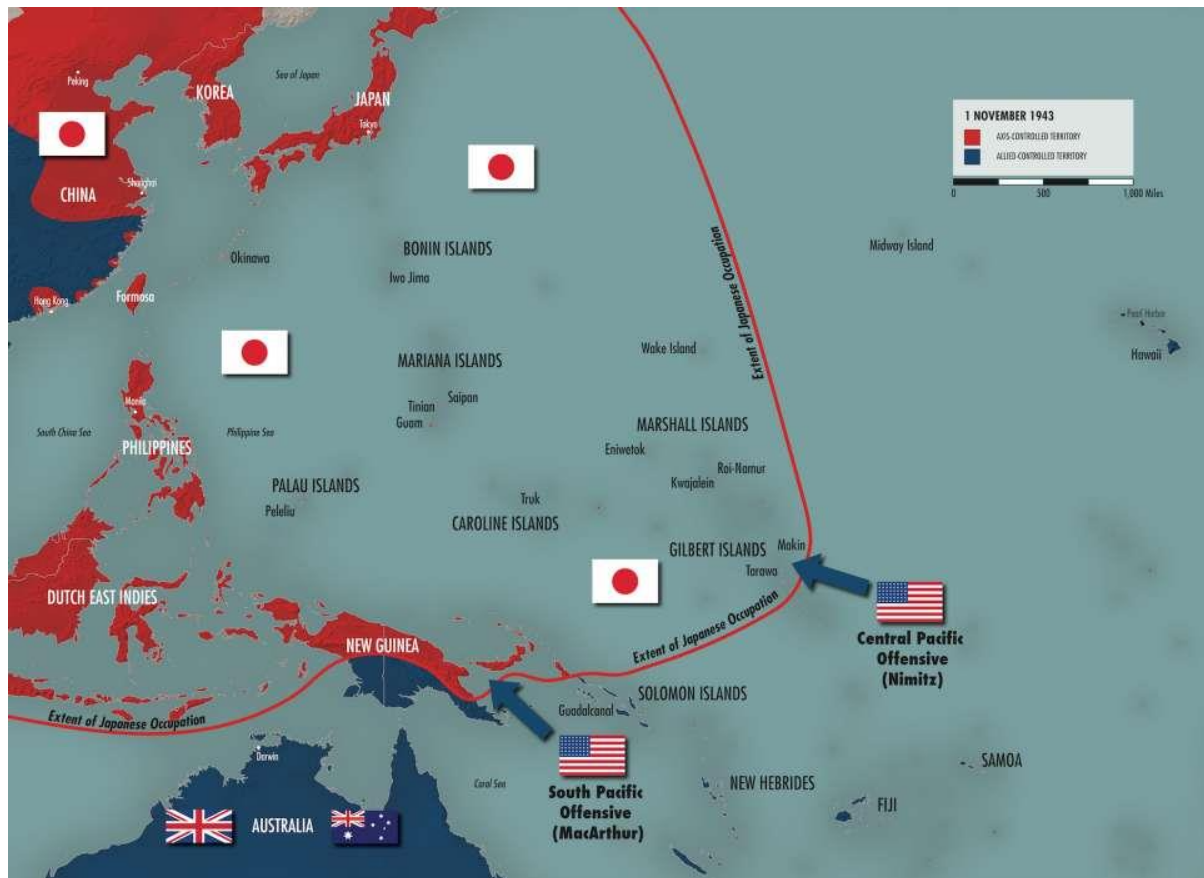
Az igazi fordulópontot, amely megváltoztatta a Japán Birodalom számára a háború kimenetelét, a Midway-i összecsapás jelentette. Midway fontos stratégiai támaszt jelentett a japánok számára, amely által biztosítani tudták volna befolyásukat a csendes-óceáni térségben. A háború előzményéhez tartozott, hogy az amerikai hadseregnek sikerült megférfteni a japán hadsereg kommunikációs kódjait, melyekből kiolvasták Midway 1942. június 4-i támadását.

¹¹¹ Stephanie Ho (2013) *Malayan Campaign*.

¹¹² H.S. Commager (1994) *A második világháború története*. pp. 205.

¹¹³ H.S. Commager (1994) *A második világháború története*. pp. 210-213.

Így az amerikai tengerészet egy meglepetés támadást hajtott végre a japán flotta ellen, súlyos vereséget mérve a japánokra. A csata végül 7-én ért véget.¹¹⁴

2. ábra

A csendes-óceáni, japánok elleni stratégia¹¹⁵

Ettől a ponttól a japán hadsereg nem tudta visszahozni a kezdetleges győzelmeit és erőfölényét: 1942 szeptemberében az amerikaiak megakadályozták, hogy a japánok átkeljenek Új-Guinea szigetén, majd szeptembertől 1943 februárjáig dzsungelharcokba keveredtek Ausztrália szigetein, melyekben az amerikai erők visszaverték a japánokat. 1943-ban Amerika hadserege két irányból indult meg Japán ellen a Csendes-óceánon. Flottájuk novembertől szigetről szigetre haladt es nyomult előre a japán sziget felé. Ez a hatalmas visszaesés – miközben az amerikaiak folyamatosan bővítették és fejlesztették hadseregüket- egyrészt a gazdaságnak volt betudható, mely már a Kínaiak ellen indított háború óta magasabb fokozatban működött. Továbbá a japán hajókat az amerikaiak által ledobott aknák korlátozták

¹¹⁴ Caryl-Sue, National Geographic Society (2020) *Jun 4, 1942 CE: Battle of Midway Begins*.

¹¹⁵ The National WWI Museum, New Orleans: *The Pacific Strategy, 1941-1944*.

haladásukban, nehezebbé téve a nyersanyagok szállítását a szigetországba. A Birodalmat végül 1944 végére teljesen elszigetelték, mely által a japán ipar és gazdaság leállt.¹¹⁶

Az elszigetelést az előzte meg, hogy 1944 júniusára az amerikaiak elérték Saipan-szigetét, ahonnan pusztító bombatámadásokat intéztek a Japán Birodalom városai ellen. Lakónegyedeket romboltak le ezekkel a támadásokkal, arra kényszerítve az ott lakókat, hogy elhagyják otthonaikat. Ugyanezen év októberében az amerikai haderő megkezdte a Fülöp-szigetek visszahódítását, amely egy hosszú hadjárat után következett csak be teljesen, 1945 augusztusában, amikor az ott lévő japán katonák a Japán Birodalom kapitulációjának eredményeként adták meg magukat.¹¹⁷

3.4. A háború vége

A japánok elleni bombázások 1945 tavaszán hoztak magyméretű pusztításokat: Tokió ellen két bombatámadást hajtottak végre, mely több, mint százezer ember életét követelte, elpusztítva a főváros nagyrésztét. A szigetország nagyvárosai mind bombatámadásokat szenvedtek el, egy kivételével: Kiotóval. Az amerikaiak azonban haladtak tovább, a szigetország irányába: márciusban elfoglalták –habár nagy veszteségekkel– a Saipan –szigettől északra lévő Iwo Dzsimát, mely menedéket jelentett a sérült bombázóknak.

Ahogy már említettem, az amerikai haderő két irányból indult meg Japán ellen: ez a két vonal végül 1945 áprilisában találkozott Okinaván, mely által megtörtént Japán elszigetelése. A japánok próbálkoztak védekezni, de nem sikerült: még az öngyilkos akciók sem váltak be a hatalmas túlerőben lévő Amerika ellen. Az invázió júniusban fejeződött be, rengeteg áldozatot hagyva maga mögött.¹¹⁸

3.4.1. A Japán Birodalom utolsó napjai

Legnagyobb szövetségese, Németország május 8-án kapitulált, amely Japán veszteségét is jelentette: városai romokban, gazdasága leállt, a népet pedig éhínség gyötörte. Egy valami azonban megmaradt a japán népnek: a harci szellemük és büszkeségük. Júliusban a császár ajánlására leváltották az akkori katonai miniszterelnököt, aki helyébe a mérsékelt Szuzuki tengernagyot helyezték. A császár felkérte az új miniszterelnököt, hogy keressen a háború befejezésének a lehetőségét, megpróbálva rávenni a Szovjetuniót, hogy mint közvetítő, járuljon hozzá a japánokkal való békekötésben. Július 26-án az Egyesült Államok Kínával és Angliával

¹¹⁶ Edwin O. Reischauer (1995) *Japán története*. pp. 178-180.

¹¹⁷ United States Holocaust Memorial Museum, Washington, DC: *World War II in the Pacific*.

¹¹⁸ Edwin O. Reischauer (1995) *Japán története*. pp. 180-181.

előterjesztették a Japán Birodalom számára a potsdami nyilatkozatot, melyben a feltétel nélküli megadásra szólították fel a japán kormányt. A potsdami nyilatkozat megfogalmazta, hogy a szigetországot megfosztják gyarmataitól, valamint elfoglalt területeitől, továbbá pedig, hogy megszállás alá helyezik az országot addig, amíg demilitarizált országgá nem válik.¹¹⁹

A potsdami nyilatkozatot a japán kormány július 28-án visszautasította. A visszautasítás hallatára Harry S. Truman amerikai elnök elrendelte a Japán Birodalom további pusztítását. Augusztus 6-án azonban megrázó dolog történt az országban: az Egyesült Államok ledobta első atombombáját Hiroshima városára, melyben 80,000 ember vesztette azonnal életét, több ezren sérüléseikbe haltak bele, ráadásul a város 67 százaléka megsemmisült. Ezt a támadást azon okból kifolyólag cselekedték, hogy megfélemlítsék a Japán Birodalmat, megmutatva a következményeket, ha nem adják meg magukat.¹²⁰

A hirosimai atomtámadást követően Japán legfelsőbb haditanácsának egy része a potsdami nyilatkozat aláírását sürgette, míg a többség ellenállt a feltétel nélküli megadásnak. Augusztus 8-án majd a Szovjetunió is hadat üzent a szigetországnak, nehezebbé téve az amúgy is nem túl jó helyzetét. A következő napon a szovjetek megtámadták Mandzsúriát, ahol gyorsan felőrölték az ott lévő japán csapatokat. Mindemellett Amerika ledobta második atombombáját is, ezúttal Nagaszaki városára, 40,000 ember azonnali halálát okozva.¹²¹

Augusztus 9-én, még éjjél előtt Hirohito császár összehívta a hadsereg legfelsőbb tanácsadóit, hogy az egyre rosszabbá alakuló helyzetről tárgyaljanak. Hosszú vita után végül elfogadták Szuzuki miniszterelnök álláspontját, miszerint a kormánynak el kell fogadnia a nyilatkozatot a béke megteremtésének érdekében. Augusztus 15-én azonban katonai puccsot kísérelt meg egy lázadó csoport, aki nem volt hajlandó magát megadni a szövetséges erőknek. Nemsokkal hajnal után a puccsot sikeresen levertek. Még aznap Hirohito császár a nemzeti rádión keresztül bejelentette a japánok megadását, melyet az amerikaiak azonnal el is fogadtak.¹²²

Douglas MacArthur tábornok augusztus végén Japánba érkezett, megkezdve a sziget megszállását a szövetségesek által, s igyekezve az ország politikai rendszerét demokratizálni, gazdaságát liberalizálni, amerikai modellt követvén. Szeptember 2-a számított Japán hivatalos kapitulációjának, amikor külügyminisztere, Mamoru Shigemitsu Hirohito császár nevében

¹¹⁹ Edwin O. Reischauer (1995) *Japán története*. pp. 182-183.

¹²⁰ Council on International Relations: *The Last Days of Imperial Japan*

¹²¹ History.com Editors (2010) *Japan surrenders, bringing an end to WWII*

¹²² History.com Editors (2010) *Japan surrenders, bringing an end to WWII*

aláírta a potsdami nyilatkozatit, elfogadva minden pontját. Így ért véget az ellenségeskedés a Japán Birodalom és szövetséges hatalmak között, illetve hivatalosan is ez számít a második világháború végének.¹²³

1945. szeptember 2-án hivatalosan is megszűnt a Japán Birodalom. Douglas MacArthur tábornok ezzel egyidőben a Szövetséges Hatalmak Legfelsőbb Parancsnokságát És megkezdte Japán újjáépítését. A tábornok volt a végső felhatalmazó minden döntés meghozatalára, míg a Szovjetunió, Nagy-Britannia és a Kínai Köztársaság csak tanácsadó szerepet töltöttek be. Japán megszállása három részre volt osztható: kezdeti erőfeszítések a reformokra, a japán gazdaság újraindítása, illetve a békeszerződés és szövetségek megkötése.¹²⁴

GDP/fő (\$)				
	Nagy-Britannia	USA	Magyarország	Japán Birodalom
1939	6 262	6 561	2 838	2 816
1940	6 856	7 010	2 626	2 874
1941	7 482	8 206	2 626	2 873
1942	7 639	9 741	2 743	2 818
1943	7 744	11 518		2 822
1944	7 405	12 333		2 659
1945	7 056	11 709		1 346

2. táblázat

Nagy-Britannia, az USA, Magyarország és a Japán Birodalom GDP/fő adatai a második világháború idején¹²⁵

A fenti táblázatot kis szemléltetésként emeltem be, hogy bemutassam a világháborúban a Japán Birodalom fejlettségi szintjét azokkal a nagyhatalmakkal szemben, akikkel összetűzésbe került. Magyarországot érdekességnek szántam, mivel ekkoriban nagyon közel álltunk a távol-keleti szigetországhoz. Amint láthatjuk a táblázatban, ellenfelei mindig magasabb szinten álltak gazdaságilag, mint Japán, aki a háború elején szép sikereket tudhatott magának. Az USA a háború során szépen növekedett, legnagyobb ugrása pedig 1943-ban figyelhető meg. Japánnal kapcsolatban 1939 és 1944 között viszonylag nem változott: a nagy esés 1945-ben következett be. Ez annak is betudható volt, hogy a szövetségesek bekerítették a szigetországot, csapásokat mértek rájuk, így gazdaságuk is majdnem teljesen leállt.

A fentiekben láthattuk, hogy a japánok számára a második világháború veszteséggel zárult. Kezdetben gyorsan sikerült növelniük területeiket, azonban ez 1942-ben fordulatot vett

¹²³ Council on International Relations: *The Last Days of Imperial Japan*

¹²⁴ Office of the Historian: *Occupation and Reconstruction of Japan, 1945-52.*

¹²⁵ Maddison-táblázatok

a világháború, így Japán viaszszorult szigetére és ostrom alá került az amerikai csapatok által. Kis érdekességként szeretném megemlíteni Onoda Hiroo-t, aki Japán egyik legtovább harcoló katonája volt: 1974-ben adta meg magát a Fülöp-szigeteken, miután utolsó társa is életét vesztette.

Összegzés

Dolgozatom végére érve szeretném röviden összegezni a kutatásom főbb pontjait. Ezen értekezésben láthattuk a Japán Birodalmat a két világháború távlatában. Ahogy azt olvashattuk, a szigetország az első világháborúban az antant hatalmakat támogatva jelent meg a csatákban. Ez már egyfajta különbséget jelent a két háború között: a második világháborúban már fegyvereket ragatt és hadjáratokba kezdett elsősorban az USA, majd Nagy-Britannia ellen a Csendes-óceánon és Dél-Kelet-Ázsiában.

Az első világháborúban főbb szövetségesét Nagy-Britannia jelentette, de ahogy haladunk előre az időben, a japán kormány egyre inkább kezd közeledni a Hitler vezette Németországhoz. Ez a közeledés addig erősödött, míg 1936-ban alá nem írták az Antikomintern-paktumot, mely megpecsételte a két fél együttműködését a Szovjetunió ellen.

Emellett még azt a különbséget is láthatjuk a két háború között, hogy milyen motivációkkal és érdekekkel csatlakoztak a csatákhoz. 1914-ben, amikor a Japán Birodalom hadat üzent Németországnak, akkor még csak a kínai német gyarmatokat akarta magának tudni. Voltak kontinentális érdekeltségei a japán kormánynak, azonban nem akarták a harcokat kiterjeszteni a szomszédságában lévő Csendes-óceán térségére. Ez azonban nagyot fordult a második világháború idejére: nagyhatalmi motivációjuk miatt nemcsak a Csendes-óceánon, de Dél-Kelet és Kelet-Ázsiában is véres csatákba bonyolodtak a japán katonák. A második világháborúból vesztesen kikerült Japán azonban mégis, csoda módján tovább tudott lépni és egy olyan gazdaságot teremteni az 1960-as évekre, mely példaértékű és a Kistigrés is követni kezdtek gazdasági növekedésük érdekében.

Irodalomjegyzék

Tosh Minohara (2014) *The Clash of Pride and Prejudice. The Immigration Issue and US-Japan Relations in the 1910s*. In: Tosh Minohara, Tze-ki Hon, Evan Dawley (szerk.) *The Decade of the Great War. Japan and the Wider World in the 1900s*. Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands. pp. 21-44. (online) Elérés: <https://zero.sci-hub.se/4902/223dac3c1211992bafabe6b6f3fb7158/the-decade-of-the-great-war-2014.pdf?download=true> (Letöltés dátuma: 2022.01.26.)

John D. Meehan (2014) *From Alliance to Conference. The British Empire, Japan and Pacific Multilateralism, 1911-1921*. In: Tosh Minohara, Tze-ki Hon, Evan Dawley (szerk.) *The Decade of the Great War. Japan and the Wider World in the 1900s*. Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands. pp. 45-63. (online) Elérés: <https://zero.sci-hub.se/4902/223dac3c1211992bafabe6b6f3fb7158/the-decade-of-the-great-war-2014.pdf?download=true> (Letöltés dátuma: 2022.01.26.)

Richard Cavendish (2002) *Anglo-Japanese Treaty of Alliance*. In: *History Today Volume 52* (online) Elérés: <https://www.historytoday.com/archive/anglo-japanese-treaty-alliance> (Letöltés dátuma: 2022.02.17.)

History.com editors (2018) *Russo-Japanese War* (online) Elérés: <https://www.history.com/topics/japan/russo-japanese-war> (Letöltés dátuma: 2022.02.18.)

TR Center: *The Treaty of Portsmouth* (online) Elérés: <https://www.theodorerooseveltcenter.org/Learn-About-TR/TR-Encyclopedia/Foreign%20Affairs/The%20Treaty%20of%20Portsmouth> (Letöltés dátuma: 2022.02.18.)

David Steeds (2002) *The Second Anglo-Japanese Alliance and the Russo-Japanese War*. In: *Anglo-Japanese Alliance*, The Suntory Center, London. pp. 23-28. (online) Elérés: http://eprints.lse.ac.uk/6884/1/Anglo-Japanese_Alliance.pdf (Letöltés dátuma: 2022.02.17.)

Wintermantel Péter (2016) *Nippon-Babona. A magyar-japán kapcsolatok története*. Osiris Kiadó- Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapest.

J. Charles Schencking (2014) *The Imperial Japanese Navy and the First World War. Unprecedented Opportunities and Harsh Realities*. In: Tosh Minohara, Tze-ki Hon, Evan Dawley (szerk.) *The Decade of the Great War. Japan and the Wider World in the 1900s*. Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands. pp. 83-105. (online) Elérés: <https://zero.sci-hub.se/4902/223dac3c1211992bafabe6b6f3fb7158/the-decade-of-the-great-war-2014.pdf?download=true>

hub.se/4902/223dac3c1211992bafabe6b6f3fb7158/the-decade-of-the-great-war-2014.pdf?download=true (Letöltés dátuma: 2022.01.26.)

Jordán Gyula (1999) *Kína története*. Aula Kiadó KFT., Budapesti Közgazdasági Egyetem. pp. 32-33.

Conrad Totman (2006) *Japán története*. Osiris Kiadó, Budapest. pp. 494-496.

Jordán Gyula- Tóth Barna (2005) *Kína a modernizáció útján a XIX.-XX. században*. Napvilág Kiadó, Budapest. pp.84-85.

Mi volt a nyitott kapu politika Kínában? Meghatározás és hatás (2019). (online) Elérés: <https://www.greelane.com/hu/hum%c3%a1n-t%c3%a1rgyak/issues/open-door-policy-definition-4767079/> (Letöltés dátuma: 2022. 03. 07.)

Office of the Historian: *Japanese-American Relations at the Turn of the Century, 1890-1922*. (online) Elérés: <https://history.state.gov/milestones/1899-1913/japanese-relations?fbclid=IwAR0Nku2Z6uyCIZXuqX-Av7aeqXsf5xxVevzEchqXuB-G-l8w2iMfJMtimD0> (Letöltés dátuma: 2022.03.10.)

Nester, William R. (1996) *Power across the Pacific: a diplomatic history of American relations with Japan*. Washington Square, NY, New York University Press. pp. 86-88. (online) Elérés: <https://archive.org/details/poweracrosspacific0000nest> (Letöltés dátuma: 2022.03.09.)

Brewer, F. (1944). *Russo-Japanese relations. Editorial research reports 1944* (Vol. II). (online) Elérés: <https://library.cqpress.com/cqresearcher/document.php?id=cqresrre1944110300> (Letöltés dátuma: 2022.03.15.)

Igor R. Saveliev, Yuri S. Pestushko: *Dangerous Rapprochement Russia and Japan in the First World War, 1914-1916*. (online) Elérés: <https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/publictn/acta/18/igor-yuri.pdf> (Letöltés dátuma: 2022.03.15.)

Roy Hidemichi Akagi (1936) *Japan Foreign Relations 1542-1936*. G. Allen & Son Ltd., London. pp. 329-331. (online) Elérés: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.226231/page/n11/mode/2up> (Letöltés dátuma: 2022.03.18.)

Paul Dunscomb (2018) *Siberian Intervention*. (online) Elérés: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/pdf/1914-1918-Online-siberian_intervention_1918-1922-2018-10-24.pdf (Letöltés dátuma: 2022.03.19.)

R. H. P. Mason- J.G. Caiger (2004) *Japán története*. Püski Kiadó, Budapest.

Völgyi Katalin (2015) *Japán Gazdaságtörténete*. MTA KRTK Világgazdasági Intézet, Budapest. (online) Elérés: http://real.mtak.hu/34170/1/Japn_gazdasgtrtnete_u.pdf (Letöltés dátuma: 2020.10.16.)

GRIPS(2006) *World War I and the 1920s: export-led boom and bust*. (online) Elérés: https://www.grips.ac.jp/teacher/oono/hp/lecture_J/lec07.htm (Letöltés dátuma: 2022.03.18.)

[Sakurai Ryōju](#) (2014) *Japan's Post-World War I Foreign Policy: The Quest for a Cooperative Approach*. (online) Elérés: <https://www.nippon.com/en/in-depth/a03301/> (Letöltés dátuma: 2022.03.23.)

Tadashi Nakatani (2014) *What Peace Meant to Japan. The Changeover at Paris in 1919*. In: Tosh Minohara, Tze-ki Hon, Evan Dawley (szerk.) *The Decade of the Great War. Japan and the Wider World in the 1900s*. Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands. pp. 168-169. (online) Elérés: <https://zero.sci-hub.se/4902/223dac3c1211992bafabe6b6f3fb7158/the-decade-of-the-great-war-2014.pdf?download=true> (Letöltés dátuma: 2022.01.26.)

Diószegi István (1992) *A két világháború közötti időszak diplomáciatörténete*. Ikva Kiadó, Budapest.

Margaret Lamb and Nicholas Tarling (2001) *From Versailles to Pearl Harbor. The Origins of the Second World War in Europe and Asia*. Palgrave, London.

GRIPS (2006) *Shidehara Diplomacy in the 1920s*. (online) Elérés: https://www.grips.ac.jp/vietnam/VDFTokyo/Doc/EDJ_Chap07-09.pdf (Letöltés dátuma: 2022.03.31.)

Stratman, George John (1970) *Germany's diplomatic relations with Japan 1933-1941*. Graduate Student Theses, Dissertations, & Professional Papers. 2450. (online) Elérés: <https://scholarworks.umt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3469&context=etd> (Letöltés dátuma: 2022.04.03.)

Anti-Comintern Pact. Elérés: <https://avalon.law.yale.edu/wwii/tri1.asp>

Sky History: *Sino-Japanese War*. (online) Elérés: <https://www.history.co.uk/history-of-ww2/sino-japanese-war> (Letöltés dátuma: 2022.04.03.)

Edwin O. Reischauer (1995) *Japán története*. Maecenas Kiadó, Magyarország.

United States Holocaust Memorial Museum, Washington, DC: *World War II in the Pacific*. (online) Elérés: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/world-war-ii-in-the-pacific> (Letöltés dátuma: 2022.03.30.)

History.com Editors (2009) *The Tripartite Pact is signed by Germany, Italy and Japan*. (online) Elérés: <https://www.history.com/this-day-in-history/the-tripartite-pact-is-signed-by-germany-italy-and-japan> (Letöltés dátuma: 2022.03.30.)

History.com (2009) *Pearl Harbor*. (online) Elérés: <https://www.history.com/topics/world-war-ii/pearl-harbor> (Letöltés dátuma: 2022.03.30.)

H.S. Commager (1994) *A második világháború története*. Holnap Kiadó, Budapest.

Totally History (2020) *Philippines Campaign*. (online) Elérés: <https://totallyhistory.com/philippines-campaign/> (Letöltés dátuma: 2022.03.31.)

Stephanie Ho (2013) *Malayan Campaign*. (online) Elérés: https://eresources.nlb.gov.sg/infopedia/articles/SIP_2013-07-19_162143.html (Letöltés dátuma: 2022.03.31.)

Caryl-Sue, National Geographic Society (2020) *Jun 4, 1942 CE: Battle of Midway Begins*. (online) Elérés: <https://www.nationalgeographic.org/thisday/jun4/battle-midway-begins/> (Letöltés dátuma: 2022.04.01.)

Council on International Relations: *The Last Days of Imperial Japan*. (online) Elérés: <https://www.cfr.org/timeline/last-days-imperial-japan> (Letöltés dátuma: 2022.04.02.)

History.com Editors (2010) *Japan surrenders, bringing an end to WWII*. (online) Elérés: <https://www.history.com/this-day-in-history/japan-surrenders> (Letöltés dátuma: 2022.04.02.)

The Editors of Encyclopaedia Britannica: *Second Sino-Japanese War, 1937-1945*. (online) Elérés: <https://www.britannica.com/event/Second-Sino-Japanese-War> (Letöltés dátuma: 2022.04.01.)

Alicia Spooner: *Results of the Washington Naval Conference*. (online) Elérés: <https://www.u-s-history.com/pages/h1356.html> (Letöltés dátuma: 2022.04.02.)

The National WWI Museum, New Orleans: *The Pacific Strategy, 1941-1944*. (online) Elérés: <https://www.nationalww2museum.org/war/articles/pacific-strategy-1941-1944> (Letöltés dátuma: 2022.04.02.)

New Zealand History: *Map of the Empire of Japan in 1914*. (online) Elérés: <https://nzhistory.govt.nz/media/photo/map-empire-japan-1914> (Letöltés dátuma: 2022.04.02.)

Office of the Historian: *Occupation and Reconstruction of Japan, 1945-52*. (online) Elérés: <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/japan-reconstruction> (Letöltés dátuma: 2022.04.02.)

E. W. Edwards: *The Far Eastern Agreements of 1907*. In: The University of Chicago (1954) *The Journal of Modern History* Volume 26, Number 4. pp. 340-355. (online) Elérés: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/epdf/10.1086/237735> (Letöltés dátuma: 2022.09.16.)

Masato Matsui (1972) *The Russo-Japanese Agreement of 1907: Its Causes and the Progress of Negotiations*. In: *Modern Asian Studies* Vol. 6, No. 1. Published by: Cambridge University Press. pp. 33-48. (online) Elérés: https://www.jstor.org/stable/311985#metadata_info_tab_contents (Letöltés dátuma: 2022.09.16.)